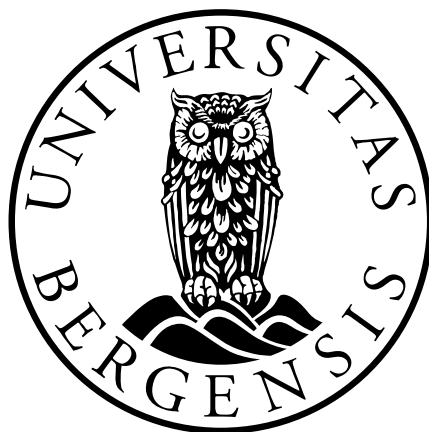

Fag, ferdigheter og følelser

Om kunnskapsutvikling i sosialt arbeid

Anne Halvorsen

Avhandling for graden philosophiae doctor (PhD)
ved Universitetet i Bergen

2010

Dato for disputas: Fredag 26. februar 2010

Fagmiljø

Denne avhandlingen er levert for PhD-graden ved Sosiologisk institutt ved Samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Bergen.

Forord

Avhandlingen er blitt til over relativt lang tid, og bygger på artikler som er skrevet i forbindelse med to prosjekter jeg arbeidet med i perioden 2002 -2008. Det første prosjektet ble initiert og delvis designet før jeg ble engasjert som prosjektleder fra august 2002. Det neste hadde jeg mer innflytelse på, men heller ikke det ble designet med tanke på dr.grad. Begge prosjektene ble initiert, utviklet og gjennomført i forskerfellesskapet ved Institutt for sosiologi, sosialt arbeid og velferdsfag ved Universitet i Agder, og i det organiserte samarbeidet mellom dette instituttet og praksisfeltet i Praxis-sør. Doktorgradsarbeidet løp delvis parallelt med arbeidet i prosjektene, uten å ha noen definert plass innenfor dem. Prosjektene hadde andre og til dels mer praktisk rettede formål enn å bidra til min dr.grad. Likevel, - det er klart at denne avhandlingen ikke hadde vært mulig uten disse prosjektene og samarbeidet med andre forskere og praktikere i Praxis-sør! Det er mange som skal takkes. Først er det barnevernsjef i Kristiansand kommune i prosjektårene, Svein Ove Ueland, som er en pådriver i samarbeidet mellom praksis og akademia, og fagkonsulent samme sted, Jorunn Gjedrem, som har bidratt vesentlig til min egen læring og forståelse av feltet. Videre har miljøet ved Institutt for sosiologi, sosialt arbeid og velferdsfag, Universitetet i Agder, og spesielt Anne Marie Støkken, Sigrid Nordstoga, Solveig Sagatun og Torunn Ask, betydd svært mye for meg, både faglig og personlig. Børre Nylehn skal også ha takk uvurderlig hjelp i innspurten.

Ann Nilsen har vært den best tenkelige veileder; klar i meldingene både i faglige spørsmål og når jeg har holdt på å gi opp. Stor takk til deg, Ann, som drev meg fram! Veiledningene kom på løpende bånd, og jeg behøvde aldri å gå og vente i det uvisse.

Takk til Sørlandets kompetansefond som finansierte prosjektene, og derigjennom hovedparten av doktorgradsarbeidet mitt, og til Agderforskning som spedde på med litt på slutten. Takk også til hyggelige og hjelpsomme kolleger i Agderforskning.

Størst takk skal imidlertid min mann, Morten, og mine barn, Pål og Line, ha for all støtte og oppmuntring underveis. Sist, men ikke minst, skal min mor, Jorunn Fjellestad, ha takk for alt hun har gjort for å hjelpe til, og for å ha lært meg mye om utholdenhet og viljestyrke.

Anne Halvorsen

Kristiansand, 23. august 2009

Abstract

The theme of this dissertation is knowledge and knowledge development extrapolating from case studies in social work. The dissertation is based on my work with two collaborative research and development projects, one in child protection and one in social work more generally. I contributed to these projects over a period of six years from 2002 onwards, partly as project leader/coordinator and partly as researcher. The projects consisted of several local development projects where a variety of evaluation and knowledge creation methods were tested in collaboration between practitioners and researchers. During the project period, I collected data in several forms, including: personal interviews with former child protection clients, a survey among practitioners who took part in local development projects, focus group interviews, notes and tapes from relevant meetings, conversations, and work-shops. The dissertation consists of four articles published over a period from 2004 to 2009.

My research interest in connection with the projects has been to study how practitioners in the field related to and made use of different forms of knowledge, research included, how they defined their knowledge needs and, more specifically, how they understood the relationship between research and practice. The specific research questions discussed in the dissertation are:

- What are the characteristics of social work practice?
- What conceptions of knowledge exist in research and in practice, exemplified by the discussion about evidence-based practice?
- How can we understand the relationship between research and practice?
- What role could practice and practitioners play in research and knowledge development?

The research questions were, however, not defined beforehand, or even in the first period of the project. They are more the result of an interest that emerged from

collaboration with practitioners and of learning about social work as an example of a field of social practice, with some peculiarities. The stakes involved, both for the individual client and for society at large, are high; they concern the fulfillment of individual potential and the strengthening of society. At the same time, the knowledge base of social work is described as weak and there is a concern that research could and should play a far more influential role in practice than it seems to do at the moment.

During the past ten to fifteen years, there has been a debate going on in the field of social work about "what works" and about the need for evidence based practice (EBP). The debate sharpened my interest in how the agents in the social work field, both the practitioners and the users, understood and related to questions about what works, what knowledge means and does, and how research can inform practice.

In the first article, different approaches to evaluation, such as participatory evaluation and evaluation as an integral part of practice, are discussed. The purpose of the article is to present some alternatives to the seemingly predominant understanding of evaluation as a method of control and measuring effects.

The second article makes a more nuanced argument for the need to integrate or anchor evaluation in practice. This is evaluation aimed at organizational learning and better practice, and involves the development of evaluation tools and routines in collaboration between research and practice.

The third article is based on an exploratory study. A small group of former child protection clients were interviewed about their childhood experiences and how they saw their present situation in the light of their experiences as children "under care". The purpose of the study was to learn what they thought about the consequences or results of "being under care". The article is a contribution to the debate concerning what counts as evidence and evidence-based research.

In the fourth article, practitioner research is defined and its pros and cons discussed. The discussion is based on data from a survey of practitioners where they were asked

about their use of a variety of knowledge sources ranging from their own and colleagues' personal experiences to research.

On the basis of these four articles, I discuss how different forms of knowledge can inform social work practice. A provisional conclusion is that research can be made more accessible and relevant to practice through closer collaboration with practice. As a consequence of this cooperation, researchers will gain access to a broader base for theory development. Another preliminary conclusion is that the likelihood of obtaining high-quality knowledge-based practice in social work increases when practitioners engage directly in R&D projects, use established theory, and when they use available research and working methods based on scientific principles as basis for analysing and improving their own practice. That said, within the social sciences there is a wide range of approaches and methodologies. When mixed they can reveal/unveil different layers of reality, and in that way better capture the complexity of social work practice.

Publikasjonsliste

Halvorsen, Anne (2004): "Evaluering av sosialt arbeid - mer enn måling og kontroll.", Nordisk sosialt arbeid, årgang 24: 356 - 368.

Halvorsen, Anne (2007): "Praksisforankret evaluering i sosialt arbeid: Hva er det og hvorfor skal en drive med det?", Nordisk sosialt arbeid, årgang 27:204 - 214.

Halvorsen, Anne (2009): "What Counts in Child Protection and Welfare?", Qualitative Social Work. Research and Practice, vol. 8: 65 - 81.

Halvorsen, Anne (2009): "Praktikerforskning - legitimt og nyttig bidrag i kunnskapsutvikling.", Garmann Johnsen, Hans Chr., Anne Halvorsen og Pål Repstad (red.): Å forske blant sine egne. Universitetet og regionen - nærhet og uavhengighet. Kristiansand: Høgskoleforlaget.

Innhold

FAGMILJØ.....	3
FORORD.....	5
PUBLIKASJONSLISTE.....	7
INNHold.....	13
1. INNLEDNING, TEMA OG PROBLEMSTILLINGER.....	15
1.1 DET STARTET MED EVALUERING	18
1.2 BRUKERNES STEMME	23
1.3 KUNNSKAPSUTVIKLING I SKJÆRINGSFELTET FORSKNING OG PRAKSIS	24
1.4 OPPSUMMERING OG LESEVEILEDNING	27
2. RAMMEN FOR PROBLEMSTILLINGENE: SOSIALT ARBEID SOM STUDIEFELT²⁹	
2.1 ETABLERINGEN AV SOSIALT ARBEID SOM FAGFELT	33
2.2 HVA ER SOSIALT ARBEID?	35
2.2.1 <i>Praktisk forankring</i>	35
2.2.2 <i>Relasjonelt arbeid</i>	36
2.2.3 <i>Samfunnsmessig, normativt mandat</i>	37
2.2.4 <i>Mellom hjelp og kontroll</i>	39
2.2.5 <i>Sosialt arbeids dobbelte karakter</i>	40
2.3 KUNNSKAP OG KUNNSKAPSUTVIKLING I SOSIALT ARBEID	41
2.3.1 <i>Mellom fag, ferdigheter og følelser</i>	41
2.3.2 <i>Praktisk kunnskap</i>	43
2.3.3 <i>Taus kunnskap</i>	44
2.3.4 <i>Kunnskapsutvikling</i>	46

2.3.5	<i>Noen alternative kunnskapsbegreper i sosialt arbeid</i>	48
2.4	DEN EVIDENSBASERTE VENDINGEN	49
2.4.1	<i>Innføringen av MST og "gjenopplivingen" av empirisk praksis</i>	50
2.4.2	<i>Motreaksjon og alternativt syn på forholdet mellom forskning og praksis</i>	53
2.4.3	<i>Noen mulige grunner til gjenopplivingen av empirisk praksis</i>	55
2.5	AVSLUTNING	59
3.	SAMMENDRAG AV ARTIKLENE	61
4.	METODE	65
4.1	DATA OG STUDIEFELT.....	65
4.1.1	<i>Feltarbeid</i>	67
4.1.2	<i>Personlige intervjuer</i>	70
4.1.3	<i>Spørreskjemaundersøkelsen</i>	74
4.2	DATAENES KVALITET OG FUNNENES RELEVANS	76
4.3	DET EPISTEMOLOGISKE GRUNNLAGET	81
4.4	AVSLUTNING	87
	LITTERATUR	89
 ARTIKLENE		
	Artikkel 1.....	97
	Artikkel 2.....	113
	Artikkel 3.....	127
	Artikkel 4.....	147

1. Innledning, tema og problemstillinger

"Knowing consists not in the experience itself, but in grasping the sense of this experience" (Brian Fay 1996:27)

Temaet i denne avhandlingen er kunnskap og kunnskapsutvikling med et spesielt blikk på sosialt arbeid som felt. Mer spesifikt diskuteres spørsmål som hvordan en forstår og forholder seg til ulike former for kunnskap i forskningen og i praksisfeltet, og hvordan ny kunnskap kan utvikles i skjæringsfeltet mellom disse. Dette diskuteres med utgangspunkt i evaluering. I evalueringsfeltet diskuteres de samme spørsmålene om hva som er valid kunnskap og kunnskapsutvikling som i forskningsfeltet for øvrig. Dessuten var det første av de to prosjektene denne avhandlingen er basert på (jf senere), spesifikt innrettet mot evaluering, og evaluering spiller en relativt stor rolle i utviklingen av sosialt arbeid og velferdstjenestene generelt. Begge prosjektene var forsøksprosjekter med vekt på kunnskapsutvikling i samarbeid mellom forskning og kunnskap. Sosialt arbeid er et egnet utgangspunkt i denne sammenheng fordi det er et felt der foregår en til tider krass diskusjon om kunnskapsgrunnlaget og kunnskapsutvikling.

Mer spesifikt har jeg i arbeidet med avhandlingen og artiklene (og prosjektene) den er basert på, fått anledning til å undersøke disse spørsmålene:

- Hva kjennetegner praksis i sosialt arbeid?
- Hvilke forståelser av kunnskap kommer til syne i forskningen og i praksisfeltet, blant annet i diskusjonen om utviklingen av en evidens- eller kunnskapsbasert praksis i sosialt arbeid?
- Hvordan kan en forstå forholdet mellom forskning og praksis?
- Hvilken rolle kan praksis og praktikere ha i forskning og kunnskapsutvikling?

En foreløpig konklusjon som fremsettes i avhandlingen er at forskningen kan gjøres mer relevant og tilgjengelig for praksis og vil få tilgang til et bredere grunnlag for

teoriutvikling, gjennom nærmere samarbeid med praksis. Videre hevdes det at praksis vil tjene på både å ta i bruk forskning og å utvikle arbeidsmetoder som i større grad er basert på prinsipper fra vitenskapelige virksomhet, i arbeidet med å utvikle en mer kunnskapsbasert praksis. Det er imidlertid et viktig poeng å vise at forskning og vitenskapelighet ikke er enhetlige begreper, men at det finnes et vidt spekter av perspektiver og metoder. De er på forskjellig vis egnet til å få fram ulike lag og aspekter ved virkeligheten, og vil på den måten til sammen bidra til et kunnskapsgrunnlag som best mulig gjenspeiler kompleksiteten i sosialt arbeids praksis. Dersom en legger til grunn et for smalt perspektiv på forskning og kunnskap, kan en stå i fare for å ensrette praksis i en grad som er kontraproduktiv når det gjelder utfordringene i sosialt arbeid, som i andre praksisfelt.

Jeg forsøker å belegge konklusjonen gjennom å diskutere hvorfor kunnskapsgrunnlaget er, og trolig bør være, mangfoldig i et felt som sosialt arbeid. Det innebærer å anerkjenne praksis- og erfaringskunnskapens plass og verdi, også i forskningssammenheng. I tillegg kan det, som allerede nevnt, være mye å vinne på å vitenskapeliggjøre en større andel av kunnskapen, kanskje særlig i et verdiladet og anvendt felt som sosialt arbeid. Jeg støtter meg til teori om forholdet mellom forskning/teori og praksis generelt og om kunnskapsgrunnlaget i sosialt arbeid spesielt. I tillegg benytter jeg mitt eget empiriske materiale, som er innhentet gjennom feltarbeid og ulike undersøkelser gjennomført i forbindelse med mitt engasjement i utviklingsprosjekter i sosialt arbeid gjennom flere år. Feltarbeidet inkluderer notater og lydopptak fra møter, samtaler og seminarer m.v., samt materiale fra ulike delprosjekter og undersøkelser. Dette materialet utgjør i hovedsak et slags bakteppe for diskusjonen og refleksjonene i avhandlingen. I tillegg kommer en intervjuundersøkelse blant tidligere barnevernbarn, som forteller om hva som var viktig for dem, og en spørreskjemaundersøkelse blant sosialarbeidere om hva slag kunnskap de støtter seg til i sitt daglige arbeid.

Utgangspunktet for å gå inne i denne problematikken var blant annet en bekymring over mangelen på dialog mellom forskning og praksis, og at praktikere i liten grad

---

opplever forskning som relevant i sitt daglige arbeid. Altså langt på vei den samme bekymringen som ligger til grunn for satsingen på evidensbasert praksis (EBP), som jeg redegjør nærmere for i kapittel 2. Men det var, og er, også en bekymring over faren for å havne i motsatt grøft, nemlig at forskning, og særlig noen typer forskning, skal styre praksis slik at omsorg, nærhet og personlig engasjement, og ikke minst det personlige ansvaret som påhviler den enkelte sosialarbeider, fortregnes. Det ansvaret kan, som Lipsky (1980) viser, være vanskelig å håndtere, og føre til at det utvikles mestringsstrategier som kan være kontraproduktive når det gjelder å løse sosiale problemer. Ekeland (2001) peker dessuten på hvordan letingen etter løsninger og tilslutningen til "metoder som er bevist virker", som for eksempel i EBP, kan forstås ut fra et ønske om bli fritatt fra det ubehagelige og noen ganger svært tyngende ansvaret som følger med velferdsprofesjonene. Forskning er generelt begrunnet og motivert ut fra et ønske om å bidra til ny forståelse og som følge av det, bedre praksis i de sammenhengene det er aktuelt. Det er imidlertid ikke gitt at det er enighet om hva bedre, eller i denne sammenheng evidens- eller kunnskapsbasert, praksis er i ulike sammenhenger. Sosialt arbeid er i så måte et godt eksempel på et felt der det kan være til tider stor uenighet, både om problemdefinisjoner, mål og midler.¹ Én vei å gå for å utvikle bedre og en mer kunnskapsbasert praksis, er gjennom økt dialog og samspill mellom forskning og praksis. Spørsmålet er hva som skal til for å få til en slik dialog og hvordan samspill mellom forskning og praksis kan innrettes.

I to av artiklene i denne avhandlingen diskuteres kunnskaps- og praksisutvikling i sosialt arbeid med utgangspunkt i evaluering. Den åpenbare grunnen til det er at det ene prosjektet denne avhandlingen bygger på, handlet eksplisitt om evaluering. Evaluering blir dermed inngangen til den prosessen som etter hvert utviklet seg til en undersøkelse av forholdet mellom forskning og praksis, og av hvordan kunnskapsutvikling kan skje i skjæringsfeltet mellom forskning og praksis.

---

¹ Det kan i tillegg være uenighet om resultatene, noe diskusjonen om virkningene av kontantstøtten kan være et eksempel på. Noen mener resultatene av innføringen av kontantstøtten er positive i form av at flere foreldre er hjemme med egne barn, andre er negative blant annet fordi kontantstøtten bidrar til at de barna som trenger barnehage mest blir hjemme.

Diskusjonen i denne avhandlingen er knyttet til sosialt arbeid, men vil være aktuell også for andre felt. Det er angitt grunner for det i avsnittet over, men det henger også sammen med at praktisk og erfaringsbasert kunnskap spiller en viktig rolle i mange profesjonelle felt, også i forskning (Bourdieu 2007). Det foregår en debatt om evidensbasert praksis og utvikling, som nettopp angår hvilket rom det bør være for erfaringsbasert kunnskap, også innen sykepleie, psykiatri, undervisning og ledelse. Kanskje vil frontene være noe sterkere på noen områder enn andre, særlig områder der omsorg og nærhet er viktige ingredienser.

1.1 Det startet med evaluering

Artiklene og det teoretiske arbeidet som har resultert i denne avhandlingen, er knyttet til mitt arbeid med to relativt omfattende forsknings- og utviklingsprosjekter i barnevern/sosialt arbeid: Evaluering i barnevernet (EIB) og Innovasjon og utvikling i sosialt arbeid (IUSA). I perioden fra august 2002 og ut 2005 arbeidet jeg spesifikt med utvikling av evalueringsverktøy og -rutiner i barnevernet, et arbeid som delvis ble videreført i et prosjekt om kunnskapsutvikling i sosialt arbeid i årene 2006 til 2008.² Begge prosjektene var rettet mot sosialt arbeids praksis, det vil si mot praktikerne og det daglige og praktiske sosialfaglige arbeidet. Med praktikere siktes det her til sosialarbeidere som arbeider mer eller mindre ansikt-til-ansikt med brukerne. Lipsky (1980) kaller praktikerne bakkebyråkrater. De er "byråkrater" fordi de hører til innenfor en offentlig forvaltning og er gitt mandat til å iverksette offentlig politikk i praktiske handlinger og konkrete tiltak. De opererer på "bakkeplan", det vil si i direkte møte med klienter og brukere, slik for eksempel lærere, politifolk, helsepersonell og sosialarbeidere gjør. Poenget med å vise til Lipskys begrep og utlegninger om bakkebyråkratenes situasjon, er at han får fram praktikernes dobbelte rolle. De skal ivareta brukernes behov, samtidig som de skal realisere overordnede politiske målsettinger innenfor gitte rammer og regelverk. De forholder seg til

brukerne som enkeltindivider, og de har behov for en annen type kunnskap om brukerne enn administrative ledere og politikere har, for å vite hvilke intervensjoner, tiltak og handlingsstrategier som egner seg i hvert enkelt tilfelle. De har også tilgang til en helt annen og mer omfattende og mangefasettert kunnskap enn aktører lengre opp i systemet har, og som i større grad må forholde seg til aggregert og forenklet informasjon, for eksempel i form av konstruerte kvalitetsindikatorer og effektmål.

I teksten her brukes likevel begrepet praktiker, selv om det langt på vei er parallelt med bakkebyråkrat, delvis fordi det brukes i enkelte av artiklene som inngår i avhandlingen, og fordi det spiller tydeligere på begreper som praksisfelt og praksis- og erfaringsbasert kunnskap. I det daglige arbeidet med prosjektene ble også begrepene forskere og praktikere brukt om aktørene i samarbeidet mellom forskning og praksis.

Det første prosjektet ble til innenfor rammene av et samarbeid som hadde pågått siden 2000 mellom Barneverntjenesten i Kristiansand kommune og det tidligere Fylkesbarnevernet i Vest-Agder (nå en del av Barne-, ungdoms- og familieetaten, Bufetat Region Sør) og Høgskolen, nå Universitetet i Agder. Formålet med prosjektet var å arbeide for en mer målrettet evaluering av tiltak i barnevernet, for å skaffe kunnskap om hvilke tiltak som er til nytte for hvilke barn, og å utvikle evalueringsrutiner slik at en kunne få innarbeidet en kontinuerlig vurdering og systematisering av nytteeffekten.³ Ut over dette, samt en premiss om at det skulle legges stor vekt på formidling og kontakt med aktørene i feltet, var prosjektet i liten grad definert.

Prosjektet ble gjennomført i nært samarbeid med praksisfeltet, det vil si med ledere og barnevernarbeidere i fylkeskommunale og statlige institusjoner og i den kommunale barneverntjenesten. Prosjektets utforming, innhold og målsetting ble til i dialog og samarbeid mellom partene, og det kom for en stor del til å handle om

---

² Jf. sluttrapport fra prosjekt Evaluering i barnevernet, Halvorsen, UiA/Praxis-sør 2005. Jeg gikk over i annen stilling, og sluttet som prosjektleder for det siste prosjektet høsten 2007, men var likevel knyttet til prosjektet.

³ Jfr. søknadene om støtte til prosjektet av 1.11.2000 og 14.11.2001 - og rapport fra prosjektet, UiA/Praxis-sør 2005.

forsøks- og utviklingsarbeid knyttet til rutiner og redskaper for evaluering i praksis. Vekten ble med andre ord lagt på evaluering som ledd i læring og utvikling, og på praktikernes rolle i evaluering og utvikling av egen praksis. En rekke konkrete utviklingsprosjekter ble gjennomført, blant annet utvikling av oppfølgings- og evalueringsrutiner knyttet til bruken av tiltaksplaner og handlingsplaner, forsøk med fokusgruppeintervjuer og høringsmøter med brukere som metode for evaluering, samt kompetanseevaluering som verktøy for utvikling av egen praksis. Dette var delprosjekter som ble gjennomført, delvis også utviklet i samarbeid med aktører i praksisfeltet. En viktig del av forskerens (min) rolle i prosjektet var, i tillegg til å lede prosjektet, å være prosessveileder og å øke praktikernes kompetanse i evaluering. En sentral oppgave i den sammenheng var å introdusere ulike tilnæringer til evaluering og å utvide praktikernes forståelse av hva evaluering er og kan brukes til i barnevern og sosialt arbeid. Det ble gjort gjennom å arrangere kurs, konferanser og seminarer, som var åpne for samtlige medarbeidere i barneverntjenestene og -institusjonene vi samarbeidet med, etter hvert også for ansatte i andre deler av sosialt arbeid. I tillegg var læring gjennom medvirkning et viktig element i utviklingsprosjektene, som nettopp hadde til hensikt å utvikle og utprøve evalueringsverktøy til bruk i praksis⁴.

Den nære samhandlingen med praksis bidro for min del til en stadig tilbakevendende refleksjon over spørsmålet om hvordan man egentlig kan evaluere sosialt arbeid. Gjennom de ulike delprosjektene, og fordi prosjektet tok for seg og ga meg økt innsikt i ulike deler av barnevernet og sosialt arbeid mer generelt, ble spørsmålet mer og mer aktualisert. Det hadde også sammenheng med den tiltagende debatten om utviklingen mot en såkalt evidensbasert praksis i blant annet sosialt arbeid på den tiden både her i landet og ellers (se for eksempel Ekeland 1999, Angel 2003, Krogstrup 2002, Humphries 2003). Denne debatten kommenteres nærmere i kapittel 2.

---

⁴ Det innebar også læring for meg som forsker, både når det gjaldt praksisfeltets kunnskapsforståelse og virkemåte, eller praksis.

I arbeidet med å heve evalueringskompetansen i feltet og å introdusere ulike tilnærminger til evaluering, var det mitt klare inntrykk at praktikere i hovedsak oppfattet kravet om evaluering av offentlige tjenester som et uttrykk for omgivelsenes ønske om økt innsyn og kontroll. I tillegg mente jeg å registrere at de oppfattet evaluering først og fremst som måling av kvantitative størrelser. Denne oppfatningen hadde etter mitt syn trolig sammenheng med hvordan offentlig sektor forholdt seg til evaluering.

Bruken av evaluering økte betydelig i offentlig sektor fra 1980 og utover. Ulike former for evaluering ble tatt i bruk som utviklingsverktøy, også på kommunalt nivå, og det handlet i stor grad om evaluering som måling av kvantitative størrelser (Hammer 2004). Den samme utviklingen kan sees i sosialt arbeid. Blant annet ble evaluering fremhevet som virkemiddel for økt kvalitet i forbindelse med at staten overtok fylkeskommunale oppgaver i barnevern og familievern fra 2004⁵, og i Barne- og familiedepartementets og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets (Bufdir) felles strategi for forskning og utvikling som ble lagt fram i 2005⁶. Det samme gjelder for Sosial- og helsedirektoratets forslag til ny strategi for kvalitetsforbedring i sosial- og helsetjenesten, "- og bedre skal det bli!" 2005-2015, der evaluering inngår som et ledd i modellen som tegnes for arbeidet med å utvikle og forbedre tjenestene. En rekke prosjekter og forsøk for å utvikle kvantitative indikatorer for mål- og resultatoppnåelse, for effektivitet og kvalitet, og systemer for jevnlig oppfølging av slike ble satt i gang. Offentlig sektor måtte, som andre organisasjoner, i økende grad drive utviklings- og forbedringsarbeid for å oppnå bedre resultater, og var på leting etter verktøy og metoder for å få dette til. Det eksisterer, og utvikles stadig, et mylder av slike verktøy og metoder. Kvalitets- og produktivitetmålinger,

---

⁵ Jf. strategidokumentet (Rundskriv Q 19/2003) at et av målene med reformen var "... å bidra aktivt til at det skjer en faglig videreutvikling av tjenestetilbudet", og forskning, evaluering og utviklingsarbeid var ansett som et ledd i nå dette og å utvikle et mer empiribasert faglig arbeid (http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/rus/2003/0008/ddd/pdfv/258543-strategidokument_-_statlig_overnagelse_barnevern_.pdf (lest på nytt 24.05.09))

⁶ "Et kunnskapsbasert barnevern" 2005-2008. I tillegg understrekes det at FOU-virksomheten skal ha et gjennomgående brukerperspektiv. Det er ikke utdypet nærmere hva som legges i evalueringsmetodikk og instrumenter, heller ikke hva et gjennomgående brukerperspektiv skal innebære. Begrepet kunnskapsbasert er imidlertid sentralt i strategiplanen, som i andre sammenhenger der utviklingen mot et bedre barnevern diskuteres. (jf. <http://www.bufetat.no/filestore/Bufetatno-dokument/FoU/FoU-strategi.pdf>).

brukerundersøkelser, prestasjonsmålinger og andre former for evaluering er eksempler på det. I hvilken grad de benevnes som evaluering, eller får andre navn varierer, blant annet motivert ut fra hvilke begreper som egner seg for ulike markedssegmenter. I mange tilfeller vil det uansett være stort sammenfall, i noen kanskje fullt ut, mellom ulike tilnærminger og modeller innen evaluering og verktøy og metoder for kvalitets- og forbedringsarbeid (Patton 2002). Dette dels fordi evaluering inngår som ledd i mange utviklings- og organisasjonsverktøy, og dels fordi en rekke evalueringsmodeller er innrettet mot kontinuerlig utviklings- og forbedringsarbeid i organisasjoner. Utviklingen av "evaluering- og kvalitetsregimer" i norsk offentlig sektor kan også sees som et uttrykk for eller eksempel på at New Public Management (NPM) vant innpass i Norge, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 2.

Det var med bakgrunn i debatten om evidensbasert praksis, men delvis også i diskusjonen om NPM og i samarbeidet om evaluering med praksisfeltet, at den første artikkelen som inngår her i avhandlingen ble skrevet. Den fikk tittelen "Evaluering i sosialt arbeid, mer enn måling og kontroll".⁷ Artikkelen var ment å synliggjøre at evalueringfeltet og -teorien var omfattende og at evaluering ikke var ensbetydende med kvantitative målinger og kontroll. Evaluering kan også handle om å få fram kvalitativ kunnskap om praksis (jf. sammendrag av artikkelen i kapittel 3).

Erfaringene mine fra utviklingsprosjektene, blant annet sett i lys av intervjuer med tidligere barnevernbarn (jf. nedenfor/artikkel 3) og min økende kunnskap om feltet generelt, dannet i neste omgang grunnlaget for utviklingen av begrepet praksisforankret evaluering. Artikkelen "Praksisforankret evaluering i sosialt arbeid: Hva er det og hvorfor skal en drive med det?" ble publisert nærmere tre år etter den første, og den kan leses som en forlengelse av artikkelen om evaluering som mer enn måling og kontroll. I artikkelen om praksisforankret evaluering videreutvikles

---

⁷ Nordisk sosialt arbeid, 2004, årgang 24, nr. 4, side 356-368.

---

argumentene for at praktikerne har en viktig rolle i utviklingen av sosialt arbeids praksis og kunnskapsgrunnlag (jf. sammendrag av artikkelen i kapittel 3).

1.2 Brukernes stemme

I tillegg til de praksisorienterte utviklingsprosjektene som inngikk i de to overordnede prosjektene, gjennomførte jeg mer tradisjonelle, forskerstyrte delprosjekter. Et av dem var en intervjuundersøkelse blant et utvalg tidligere barnevernbarn. Bakgrunnen for denne undersøkelsen var et ønske om å se nærmere på bruken av begreper som resultat og effekt i barnevernet. Som nevnt ble offentlig sektor, inkludert barnevernet, forventet å kunne legge fram resultater og å vise at innsatsen gir effekt. Det er på mange måter et rimelig krav; spørsmålet er imidlertid hva som menes med resultater og effekter. Hva slags resultater er det rimelig å forvente at barneverntjenesten skal oppnå, hvilke effekter kan en forvente å se, hvordan skal en kunne belegge at de faktisk oppnås, og, ikke minst, hvem skal definere målene og resultatene? Det kan dessuten også være delte meninger om hva som er de faktiske resultatene av ulike tiltak.⁸ Praktikerne, og forskerne hadde allerede en stemme i prosjektet. Det var på tide å spørre brukerne, i denne sammenheng den endelige målgruppen for barnevernet, barna. Siktemålet med dette delprosjektet var å undersøke grundigere hva en kan forstå med begrepet resultater i barnevernet. En gruppe på seks personer, som hadde vært klienter over flere år i løpet av barndommen, ble intervjuet om hva de tenkte på som resultater av at de hadde vært under barnevernets omsorg. Grunnen til at gruppen besto av voksne, tidligere klienter, var at de kunne se tilbake og vurdere det de mente var resultater på lang sikt. En annen og mer praktisk grunn var at samtykkeprosedyrene er enklere når informantene er voksne enn når de er barn.

Til grunn for dette delprosjektet, som for de overordnede prosjektene, lå en forståelse av organisasjoner, her barnevernet, som åpne og politiske systemer. Det første innebærer å betrakte grensene mellom barnevernet og omgivelsene som flytende; hva

som skjer internt i barnevernet påvirkes av (og påvirker) hendelser, strukturer og prosesser i omgivelsene. Det andre innebærer å betrakte hendelser, strukturer og prosesser i barnevernet ikke bare som utfall av rasjonelle beslutninger, men også som resultat av kamp og konflikt mellom ulike interesser (Albæk 2001), som i og for seg kan være rasjonelle ut fra den enkelte aktørs perspektiv (Nylehn 1997). I denne sammenheng var poenget å rette blikket mot en bestemt gruppes perspektiv, nemlig barnevernbarnas, og å anerkjenne deres synspunkter som ett av flere mulige når det gjelder hva man oppnår med innsatsen i barnevernet.

I artikkelen "What Counts in Child Protection and Welfare?" er resultatene fra denne undersøkelsen nettopp satt inn i en bredere debatt om hva som teller som resultater og evidens i barnevernet. Derigjennom belyses også spørsmålet om hva slags kunnskap som trengs for å skape et mest mulig fyllestgjørende bilde av hva som skjer og oppnås i barnevernet og i sosialt arbeid. Artikkelen kan leses som et forsvar for at det må gis rom for kvalitative metoder, og for praksisfeltets og aktørenes egne perspektiver i prosessen med å utvikle sosialt arbeids kunnskapsgrunnlag. Kvalitative metoder åpner for større sensitivitet for kompleksiteten i de enkelte sakene og den konteksten de utspilles innenfor, og de får på den måten fram flere aspekter, også aspekter som kan gå tapt ved et for ensidig fokus på kvantitative målinger. Det gjelder blant annet de opplevde erfaringene og den kunnskapen som aktørene i feltet, både brukerne og praktikerne, besitter. Artikkelen ble akseptert av tidsskriftet i 2008 og publisert i 2009. Intervjuene ble imidlertid gjennomført i 2005 og 2006 (jf. sammendrag av artikkelen i kapittel 3).

1.3 Kunnskapsutvikling i skjæringsfeltet forskning og praksis

En tilleggsdimensjon ved det første prosjektet jeg arbeidet med, EIB, var at det ga anledning til å reflektere over selve samhandlingen mellom oss selv som forskere og

---

⁸ Jf. for eksempel diskusjonen om effektene av MST, se note 27 og side 43

---

praktikerne. Arbeidet med utviklingsprosjektene, møtene med ulike brukergrupper i noen av dem, samhandlingen med praksisfeltet i seg selv og, parallelt med det, tilegningen av litteratur og teori om feltet, bidro til at oppmerksomheten min etter hvert dreiet over fra evaluering mot kunnskapsforståelse og forskning mer generelt, og mot kunnskapsutvikling i sosialt arbeid spesielt. Debatten om evidensbasert praksis, som jeg allerede har nevnt, tydet på at forskningsmiljøet og feltet hadde forskjellige forståelser av kunnskap. I tillegg synliggjorde den at debatten mellom ulike posisjoner i synet på hva kunnskap og forskning er, langt fra var tilbakelagt med positivismestriden, i alle fall ikke i sosialt arbeid.

I gjennomføringen av EIB-prosjektet, og delvis som et ledd i selve prosjektet, ble samarbeidet som i sin tid hadde initiert prosjektet, utvidet fra å være spesielt rettet mot barnevernet til å omfatte sosialt arbeid mer generelt. Det ble utvidet med flere medlemmer og formalisert i Praxis-sør i 2003, som er et samarbeid mellom forskningsmiljøet ved Universitetet i Agder og praksisfeltet i ulike deler av velferdsapparatet.⁹ Formålet med Praxis-sør er å fremme dialog og samarbeid mellom forskning og praksis i sosialt arbeid og velferd, og å utvikle feltets praksis og kunnskapsgrunnlag gjennom samarbeid om systematisk og målrettet forskning, utdanning og praktisk utviklingsarbeid. Innenfor samarbeidet drives forsknings- og utviklingsarbeid over hele skalaen fra rent forskerstyrte prosjekter til praktiske utviklingsprosjekter. I tillegg arrangeres det en rekke aktiviteter som på forskjellige vis handler om å gjøre forskning tilgjengelig for praksisfeltet, men også med sikte på å initiere forskning med utgangspunkt i praksisfeltets erfaringer, interesser og problemstillinger.

Arbeidet med evalueringsprosjektet ble grunnlaget for og delvis videreført i et prosjekt om kunnskapsutvikling i sosialt arbeid, IUSA (jf. foran), i årene 2006 til 2008.¹⁰ Prosjektet ble utviklet i samarbeid mellom partene i Praxis-sør, og et av

---

⁹ www.praxis-sor.no. PRAXIS-Sør er et samarbeid mellom BUF-etat, kommunene i Agder-fylkene, Fylkesmannsembetene i Aust og Vest-Agder, Knutepunkt Sørlandet, KS og Universitetet i Agder. I 2009 omfatter Praxis-sør i tillegg til barnevern, også sosialkontortjeneste, familievern og barnehage.

¹⁰ Se note 3

målene med det var å videreutvikle Praxis-sør som senter for praksis- og kunnskapsutvikling i sosialt arbeid. Den overordnede målsettingen var å utvikle en kunnskapsbasert praksis i sosialt arbeid gjennom samarbeid mellom praksisfeltet og akademia. Dette prosjektet omfattet, på samme måte som det første prosjektet, en rekke delprosjekter med flere forskere og praktikere involvert. Denne gangen ble imidlertid en stor andel av delprosjektene organisert innenfor rammene av et forsøk med "kunnskapende nettverk" etter en dansk modell.¹¹ Det sentrale begrepet i kunnskapende nettverk er praktikerforskning, som handler om at praktikere utfører forsknings- og utviklingsarbeid i egen praksis. Det er en modell både for samarbeid mellom forskning og praksis og for systematisk oppfølging og støtte til praktikere som driver utviklingsarbeid i egen organisasjon. Den grunnleggende ideen med dette forsøket var å engasjere praktikere i utviklingsprosjekter, der de gjennom bruk av etablert teori, foreliggende forskning og vitenskapelige metoder studerer og analyserer egen praksis som grunnlag for forbedring. Dette var også i tråd med prosjektets mål om å utvikle en mer kunnskapsbasert praksis.

Forsøket med kunnskapende nettverk var også en anledning til videre refleksjon over forholdet mellom forskning og praksis, og over ulike former for kunnskap og møtet mellom dem. Begrepet praktikerforskning kan forstås som et hybridbegrep, og det er kanskje et umulig begrep, i alle fall hvis en tar utgangspunkt i et syn som skiller mellom forskning og praksis som sfærer med totalt forskjellige og inkompatible rasjonaler og rasjonalitet. Legger en derimot til grunn at kunnskap og kunnskapsutvikling er en side ved all praksis, og at ny kunnskap kanskje særlig oppstår i møtet mellom ulike perspektiver, gir begrepet mer mening. I etterkant av

---

¹¹ Kunnskapende nettverk er en måte å organisere og drive utviklingsarbeid i organisasjoner på. Nettverkene består av et knippe utviklingsprosjekter, gjerne organisert om et felles tema, som gjennomføres av praktikere på egen arbeidsplass. Prosjektene skal være forankret i og ha utgangspunkt i problemstillinger på arbeidsplassen. De som er involvert får undervisning i forskningsmetode og eventuelt også annen teori som er relevant for de aktuelle utviklingsprosjektene, samt veiledning og praktisk støtte fra forskere., se http://www.akf.dk/udgivelser/akfnyt/2000_2/03_praksisforskning (23.07.2009). Det inngås en forpliktende avtale mellom ledelsen på de aktuelle arbeidsplassene og et forskningsmiljø, i dette tilfellet, PRAXIS-sør/UiA. Arbeidsplassene forpliktet seg til å gjennomføre prosjektene og å delta i nettverket. PRAXIS-sør på sin side forpliktet seg til å følge opp med undervisning, individuell veiledning, nettverksamlinger med erfaringsutveksling og kollektiv veiledning, samt praktisk bistand og støtte til deltakerne. For å gi deltakerne anledning til formell kvalifisering (og til forskjell fra den danske modellen), fikk de muligheten til å ta et mastergradskurs i kvalitativ metode som en del av opplegget. Åtte lokale utviklingsprosjekter inngikk i dette forsøket med kunnskapende nettverk, som siden er gjentatt.

---

dette første forsøket med kunnskapende nettverk, og på bakgrunn av teori om kunnskapsforståelser og praktikerforskning, ønsket jeg å undersøke hvordan praktikere i samarbeidskonstellasjonen i Praxis-sør forholdt seg til kunnskap. I en spørreskjemaundersøkelse ble respondentene bedt om å oppgi hvilke kilder de søkte til når de hadde behov for kunnskap. Svarene på dette spørsmålet danner grunnlaget for artikkelen "Praktikerforskning, legitimt og nyttig bidrag i kunnskapsutvikling". Som tittelen antyder, argumenteres det i denne artikkelen for at praktikernes involvering i forskning kan ha mye for seg. Grunnen til det er at det kan gi tilgang til kunnskap som finnes i praksis, både i verbalisert og ikke-verbalisert form. Det er en type praktisk og erfaringsbasert kunnskap som forskningen kan gå glipp av, enten fordi forskningen ikke anerkjenner den eller fordi den bare kan gjøres tilgjengelig for forskningen gjennom praktikerne. Dessuten kan det være mye å vinne på at praksisfeltets kunnskap brynes i møtet med teori og vitenskapelig metode og innsikt. Praktikerforskning innebærer, som allerede nevnt, at praktikere har en aktiv rolle i utviklingen av feltets kunnskapsgrunnlag (jf. sammendrag av artikkelen i kapittel 3).

1.4 Oppsummering og leseveiledning

De fire artiklene som inngår i denne avhandlingen er basert på et arbeid som gikk over flere år, og de er skrevet over en relativt lang periode. De ble først samlet til en avhandling i ettertid, og parallelt med publiseringen av de to siste artiklene. Her i innledningskapitlet er artiklens tema og "plassering" i arbeidet med de to prosjektene de har sitt utgangspunkt i, beskrevet. Det er også kort gjort rede for de to prosjektene, som i det første tilfellet var knyttet til evaluering i barnevernet og i det andre, kunnskaps- og praksisutvikling i sosialt arbeid. Prosjektene foregikk innenfor rammen av et samarbeid mellom forskning og praksis, Praxis-sør, som er knyttet til Universitetet i Agder, samtidig som de var viktige ledd i utviklingen av dette samarbeidet. Det siste prosjektet ble utviklet på grunnlag av det første, og artiklene gjenspeiler i så måte en prosess der min interesse etter hvert beveget seg fra et relativt spesifikt fokus på evaluering til en videre interesse for kunnskap og

kunnskapsutvikling mer generelt. Samarbeidet i Praxis-sør gjorde det i tillegg mulig å utvide studiefeltet. Når det så ble mulig å se artiklene i sammenheng, viste det seg en tråd fra den første til den siste artikkelen. Denne "tråden" handler om hvordan ulike felt forholder seg til kunnskap og kunnskapsutvikling, og hvilke konsekvenser dette kan ha for samhandling mellom felt. "Tråden" er videreutviklet her og formulert innledningsvis som avhandlingens problemstillinger og tema, som overordnet sett er forholdet mellom forskning og praksis og hvordan kunnskapsutvikling kan foregå.

Avhandlingen består av de fire artiklene og en del som utgjør rammen om artiklene. Denne delen inneholder fire kapitler, inkludert dette innledningskapitlet. I kapittel 2 trekkes den teoretiske rammen for avhandlingen opp. Innledningsvis gjøres det først kort rede for begreper som sosialt arbeid og praksisfelt, samt relevansen av Bourdieus feltbegrep. Videre beskrives etableringen av sosialt arbeid som fagfelt, fagets tidlige fellesskap med sosiologi og nære tilknytning til praksis helt fra starten. Deretter følger en grundigere diskusjon av sosialt arbeid ved hjelp av noen kjennetegn og innebygde utfordringer. Kapitlet inneholder også en sammenfattet diskusjon av kunnskapsforståelse og kunnskapsutvikling i sosialt arbeid, noe som også berøres i artiklene. I forlengelsen av den, følger en gjennomgang av det jeg har kalt den evidensbaserte vendingen, som viser til den økende interessen for og insisteringen på evidensbasert forskning og utvikling i blant annet sosialt arbeid de senere årene, samt motreaksjonen den har avfødt.

I kapittel 3 følger korte sammendrag av de fire artiklene. De følger i sin helhet etter kapittel 4, der det gjøres rede for forskningsarbeidet som ligger til grunn for avhandlingen og for dataene som artiklene er basert på. Valg av metoder og teknikker diskuteres og begrunnes, og dataenes kvalitet og funnenes relevans diskuteres. Kapitlet omfatter også en gjennomgang av studiens epistemologiske grunnlag.

---

2. Rammen for problemstillingene: sosialt arbeid som studiefelt

"Sosialt arbeid er et anvendt fagområde hvis hensikt er å hjelpe mennesker å løse sine sosiale problem." (Irene Levin 2004:10)

De to prosjektene jeg har hentet mitt materiale fra foregikk, som nevnt i innledningskapitlet, innenfor det som med en samlebetegnelse kalles sosialt arbeid. Det omfatter områder som barnevern, familievern, rusomsorg, sosialomsorg eller sosiale tjenester, men også deler av psykiatrien og arbeid rettet mot arbeidssøkende. I dette kapitlet gir jeg en nærmere beskrivelse og diskusjon av sosialt arbeid som studiefelt. Feltet beskrives ved hjelp av noen kjennetegn og tema som er sentrale i diskusjonen om faget. Videre følger en grundigere diskusjon av kunnskapsgrunnet i sosialt arbeid. Tråden trekkes deretter til debatten om det som har blitt kalt den evidensbaserte vendingen, som har preget feltet de siste årene.

Sosialt arbeid ble etablert som fag og profesjon, i hovedsak i løpet av 1900-tallet og blant annet gjennom sosionom- og barnevernpedagogutdanning, med et klart samfunnsmandat om å avhjelpe sosiale problemer. Fattigdom beskrives gjerne som det klassiske sosiale problemet, og om ikke selve fattigdommen økte ut over 1800- og 1900-tallet, så økte i alle fall oppmerksomheten rundt fattigdom som problem. Mye av grunnen var økt industrialisering og urbanisering med økt konsentrasjon av fattigdom og andre sosiale problemer i geografiske områder. Problemene ble mer synlige og kanskje også mer påtrengende og vanskelige å overse. Sosiale kontroll- og hjelpemekanismer fra det tradisjonelle samfunnet ble brutt opp og borte i flyttestrømmen fra bygdene til byene, og nye måtte utvikles.

Utviklingen av sosialt arbeid som fag følger utviklingen av velferdsordningene og etter hvert velferdsstaten. Selv om forskningen på sosiale problemer har relativt lange tradisjoner, ikke minst i sosiologien, er behovet for økt kunnskap og forståelse både om sosiale problemers karakter og årsaker, og om hvordan en kan lykkes i sosialt arbeid, fremdeles stort. Forskning og kunnskapsutvikling i sosialt arbeid har derfor

høy prioritet, men det er, som vi skal se etter hvert, ulike syn på hva slags kunnskap feltet trenger og hvordan kunnskapsutvikling bør foregå.¹² Det henger blant annet sammen med hvordan man forstår sosialt arbeid som felt og praksis, men også hva man forstår med kunnskap og hvordan man ser på forholdet mellom forskning og teori på den ene siden og praksis på den andre, mer generelt.

Sosialt arbeid kan dermed betraktes som case eller eksempelarena for en sosiologisk undersøkelse av kunnskapsforståelse og forholdet mellom forskning og praksis. Begrepene praksis og praksisfeltet brukes ofte i omtale av velferdsprofesjonenes og yrkenes virksomhet, for å skille mellom det som hører til den praktiske utøvelsen på den ene siden, og forskning, teori, utdanning og kanskje også fag- og metodeutvikling på den andre siden.¹³ Aksjons- og medvirkningsbasert forskning vil kanskje komme i en mellomstilling; grensene kan neppe trekkes klart. I denne sammenheng brukes begrepene praksisfeltet og forskningen, som regel som henvisninger til relativt konkrete felt med hver sine aktører og aktiviteter. Hovedaktørene i disse feltene betegnes som henholdsvis praktikere og forskere. Praksisfeltet i sosialt arbeid kan sees som et eksempel på en møteplass for ulike aktører og forskjellige oppfatninger om hva som er riktig eller gangbar og mindre gangbar kunnskap. Sosialt arbeid har som andre velferdstjenester utgangspunkt i "tjenester", som tidligere ble ivaretatt innenfor rammene av primære sosiale systemer som familie, slekt og nabolag. De ble likevel ikke nødvendigvis betraktet som tjenester, eller som fenomener atskilt fra de sosiale relasjonene de inngikk i og var en del av. Slik betrakter vi også mye av det som skjer i familie og nære relasjoner i dag; det som i noen sammenhenger skilles ut og gjøres til omsettelige tjenester (kommodifiseres), for eksempel omsorg for barn, sees som en iboende kvalitet ved relasjonene innenfor familien. Sosialt arbeid er med andre ord et profesjonelt felt der nærheten til familie- og hverdagsliv, er stor. Oppgavene og problemene som skal løses forventes i hovedsak å bli ivaretatt innenfor den private sfære og de primære

---

¹² Jf. blant annet Campbell og tiltak som SHdirs sasting på prosjekt Høgskole- og universitetssosialkontor (HUSK), se <http://www.helsedirektoratet.no/sosialetjenester/fagtema/praksis/> (8. april 2009)

---

relasjonene. Det har trolig konsekvenser for måten vi tenker om og i feltet, også om hva slags kunnskap som trengs og hvilke kvaliteter som bør prege arbeidet. Dette har sosialt arbeid som nevnt til felles med en rekke andre velferdstjenester, kanskje særlig de som dreier seg om og innebærer omsorg. Samtidig skiller sosialt arbeid seg på dette området fra forskning og andre felt med færre koblinger og mindre åpenbare paralleller til familie- og privatliv. Avstanden mellom system- og livsverden er med andre ord ikke så stor i sosialt arbeid, i alle fall ikke hva angår feltets virksomhets- eller problemområde. Om den er stor eller større på andre måter, avhenger blant annet av hva man betrakter som sosialt arbeids kunnskapsgrunnlag.

Begrepet praksisfelt brukes her fordi det er en vanlig betegnelse i sosialt arbeid, men selve *felt*-begrepet er også relevant i den betydningen som Bourdieu legger i det (1983/93). Bourdieu er ikke brukt i artiklene i denne avhandlingen, og gjøres heller ikke til noe hovedsak her. I prosessen med å samle artiklene, og med å gjøre en mer sammenhengende diskusjon, viste deg seg imidlertid meningsfylt å trekke på deler av Bourdieus feltperspektiv.

Bourdieu er opptatt av makt som grunnleggende struktur eller strukturerende faktor i alt samfunnsliv. Samfunnet kan analyseres som inndelt i ulike felt, som for eksempel sosialt arbeid, eller forskningen eller akademia for den saks skyld. Innenfor et felt er det ulike sosiale rom, som i sin tur består av hierarkisk ordnede posisjoner som samfunnsmedlemmene kan innta. Individenes plassering i hierarkiet bestemmes av hvor mye de tilskrives eller tilegner seg av det som regnes som gangbar kapital i feltet. Posisjonene er i utgangspunktet objektivt gitte, det vil si de eksisterer mer eller mindre uavhengig av dem som innehar posisjonene, men individene påvirker dem også gjennom måten de inntar og utformer rollene som hører til posisjonene. Dermed framstår de sosiale systemene som individene inngår i, som både stabile og foranderlige; de justeres etter forholdene og endres over tid. I et profesjonelt felt som sosialt arbeid kan vi også snakke om et hierarkisk system for kategorisering av

---

¹³ Det er selvsagt også mulig å snakke om praksis og praktikere i forskningen, om praktisk forskning og praktisk og erfaringsbasert kunnskap i forskningen.

kunnskap. Ifølge Bourdieu påvirkes over- og underordningen i ethvert felt av maktstrukturene i samfunnet som helhet. Det som teller i samfunnet generelt, vil ha en tendens til å slå gjennom i subkulturer eller -felt. I samfunnet generelt tillegges ulike typer kunnskap forskjellig status med vitenskapelig kunnskap på toppen. Det samme må da antas å gjelde innenfor bestemte felt, som for eksempel sosialt arbeid; forskning og vitenskapelig kunnskap vil ha forrang og tillegges større vekt enn andre former for kunnskap.

Kunnskap kan dermed sees på som den kapitalen som forvaltes i profesjonelle felt. Innehaverne av "den rette kunnskapen" og de som har mye kunnskap, særlig av den rette typen, har mye makt og (søker) dominans i feltet. Samtidig kan det være, som jeg vil eksemplifisere med sosialt arbeid, kamp om hva som regnes som "rett kunnskap" og om hvilke kunnskapsforståelser som er gangbare. Det er individer eller personer som innehar og hevder ulike kunnskapsforståelser, og som diskuterer og eventuelt endrer oppfatninger om hva slags kunnskap som er nødvendig og tilstrekkelig, i sosialt arbeid som i andre felt. Kampen om ulike kunnskapsforståelser er dermed også en kamp mellom ulike aktører. Hvor vektige de ulike aktørens argumenter er eller betraktes som, avgjøres ikke (bare) av argumentene per se, men også av hvor i makthierarkiet de som hevder argumentene befinner seg. Over- og underordningen i hierarkiet bestemmes av tilgang på kapitalformene som gjelder i feltet. På samme tid kan det være kamp om kapitalformenes verdi, og dermed i hvilken grad de kan konverteres. Det er med andre ord ikke gitt hvilken verdi kapitalen har og hvilke posisjoner innehaverne av ulike kapitaler kan inneha, en gang for alle. Kanskje er dette særlig tydelig i et felt som sosialt arbeid, som fremdeles må betraktes som ungt når det gjelder vitenskapeliggjøring og akademisering (Levin 2004). Dette kan samtidig være noe av grunnen til satsingen på evidensbasert forskning og utvikling i feltet¹⁴.

---

¹⁴ Forståelsen av sosialt arbeid som felt i Bourdieus begrepsbruk, vokser, som nevnt, for min del frem sent i prosessen. Det ville ført for langt her, men en mulig vei å gå videre kunne vært å diskutere i hvilken grad det er mest fruktbart å betrakte sosialt arbeid som ett felt eller som deler av andre felt, som for eksempel det akademiske, det praktiske eller det politiske. Det vil ha innbefattet en grundigere diskusjon av hvordan ulike kunnskapsformer gir uttelling i form av sosial, økonomisk

---

For øvrig erstatter Bourdieu aktørbegrepet med agent, for å tydeliggjøre at vi som samfunnsmedlemmer har en rolle i konstruksjonen eller skapelsen av det sosiale livet og gjenskapelsen av de strukturene vi former våre sosiale liv innenfor. Agentene i sosialt arbeids praksisfelt er ikke bare feltets yrkesutøvere, praktikere, men også politikere, brukere, administratorer og forskere.

Forskningsarbeidet som ligger til grunn for denne avhandlingen, har, som nevnt, resultert i de fire artiklene som følger senere her, og debatten om kunnskapsforståelse og kunnskapsutvikling i sosialt arbeid berøres i flere av dem. Videre i dette kapitlet forsøker jeg å samle trådene ved å starte med en kortfattet oversikt over feltets utvikling og en sammenfattet diskusjon av sosialt arbeids praksis og kunnskapsgrunnlag, for så å trekke tråden til debatten om evidensbasert forskning og praksis som har pågått i feltet fra 1980/90-årene. Den kan forstås som en debatt mellom ulike syn på hva som er og bør være sosialt arbeids kunnskapsgrunnlag.

2.1 Etableringen av sosialt arbeid som fagfelt

Det er nære relasjoner mellom sosiologien og sosialt arbeid. Sosiologisk teori er sentral i sosialt arbeids teorigrunnlag, og en vesentlig andel av forskningen i begge fag har sitt utspring i sosiale problemer, som er et vesentlig samfunnsanliggende. Sosiologi og sosialt arbeid har dessuten også en felles opprinnelse i amerikansk forskning på sosiale problemer knyttet til utviklingen av industribyer, men fagene skiltes etter hvert ad, først og fremst i spørsmålet om praktisk engasjement og anvendelse. I en artikkel fra 2000 beskriver Irene Levin hvordan sosialt arbeid oppsto som følge av særlig kvinnelige sosiologers aktive samfunnsengasjement i Chicago rundt 1900. Sosiologien var etablert som universitetsfag med eget institutt ved Universitetet i Chicago i 1892, med studiet av den sosiale virkeligheten og

hverdagslivet, samt et radikalt engasjement, som kjennetegn.¹⁵ Tre år før hadde Jane Addams etablert Hull-House, hvor en både utøvde det som da ble kalt "applied sociology" eller "clinical sociology" og arbeidet med sosiologi som teoretisk fag. Hull-House var et såkalt settlement, hvor folk både bodde og arbeidet.¹⁶ Flere av beboerne og aktørene i Hull-House var også knyttet til sosiologisk institutt ved universitetet, og omvendt var ansatte ved instituttet, blant annet George H. Mead og John Dewey, involvert i Hull-House, der forskning og praktisk reformarbeid gikk hånd-i-hånd. Anvendt sosiologi ble etter hvert til sosialt arbeid, og University of Chicago opprettet så i 1920 Department of Social Work. Dette innebar en utskilling av det anvendte ved sosiologien og samtidig en segregering av kvinnene, som dermed gikk over til institutt for sosialt arbeid. Bakgrunnen for dette er i følge Levin, at sosiologien strevde med å oppnå akademisk legitimitet, og de mannlige sosiologene "*... definerte applied sociology mer og mer som sentimentalt og ateoretisk sosialt arbeid*" (2000:68). Det startet altså med forskere med sosialt engasjement og med blikk for samspill mellom forskning og praksis.

Også i Norge har utviklingen av sosialt arbeid sitt utspring i sosialt ansvar og praktisk hjelpearbeid. Forløperne til fagutdanningen og -profesjonene var i hovedsak, men ikke utelukkende, kvinners og "kvinneforeningers" engasjement i veldedig arbeid (Levin 2004). Eilert Sunds sosiologiske studier av blant annet sedeligheten, fattigforholdene og renslighetstellet fra rundt midten av 1800-tallet er likevel et tidlig eksempel på at det også ble forsket på tematikken. Med dette unntaket ble sosialt arbeid etablert som fag og forskningsfelt relativt sent i Norge, og er først og fremst knyttet til utviklingen av velferdsstaten etter andre verdenskrig. Den første sosialarbeiderutdanningen ble etablert i 1950, med Norges kommunal- og sosialskole, og fra 1959 ble det mulig å ta eksamen i sosialt arbeid.¹⁷ Overgangen fra profesjons- til høyskoler på 1970-tallet førte til økt forskning i faget, det ble etter hvert gitt

---

¹⁵ <http://sociology.uchicago.edu/department/> (20. juli 2009)

¹⁶ Det var også flere settlement i Norge, det første etablert på Grünerløkka i 1920. I 1967 døde ildsjelen bak settlementene, Nanna Michelet, og bevegelsen med henne (Levin 2004).

¹⁷ Det tidligste eksemplet på fagutdanning i sosialt arbeid i Norge er De sociale kurser, en ettårig utdanning etablert av Norske kvinners nasjonalråd i 1920.

---

undervisning til embetseksamen og senere til hovedfag/mastergrad fra siste halvdel av 1970-tallet. Den første dr.graden i sosialt arbeid ble gitt i 1994.¹⁸ Teoretisk henter feltet materiale fra blant annet sosiologien (som nevnt), sosialpsykologien og psykologien, men det utvikles også egen teori i sosialt arbeid (se f. eks. Askeland 1996, Payne 1991). Akademiseringen av feltet har foregått først og fremst fra 1970-tallet og fremover til i dag.

2.2 Hva er sosialt arbeid?

Sosialt arbeid er arbeid som retter seg mot å hjelpe mennesker som er i vanskelige livssituasjoner, og som ikke klarer å komme seg ut av eller bedre situasjonen på egen hånd, til å få et bedre liv (Hutchinson og Oltedal 2003). Det er likevel ikke helt enkelt å avgrense hva som er sosialt arbeid, som det påpekes av fagets egne aktører (Levin 2004). Til en viss grad kan vi som i innledningskapitlet, avgrense det ved å peke på hvilke tjenester det omfatter, men det er ikke alt som sorterer under disse tjenestene som er sosialt arbeid. En annen tilnærming er å forsøke å definere arbeidets eller feltets karakter og egenart. I det videre forsøker jeg å beskrive hva sosialt arbeid er ved å gå gjennom noen tema som er sentrale i diskusjonen om og i sosialt arbeid: den praktiske forankringen, det relasjonelle og normative aspektet, spenningen mellom hjelp og kontroll, og endelig sosialt arbeids kunnskapsgrunnlag.

2.2.1 Praktisk forankring

Levin (2004) starter med å regne opp en rekke eksempler når hun skal svare på spørsmålet om hva sosialt arbeid er, og felles for eksemplene er at de handler om konkrete situasjoner med møter mellom sosialarbeider og mennesker med behov for hjelp av en eller annen slag. Sosialt arbeid defineres som anvendt og praktisk; fagets kjerne og hensikt er å yte konkret og direkte hjelp til mennesker med sosiale

---

¹⁸ Hvis vi ser bort fra tidligere dr.philosgrader innenfor fagfeltet, var Irene Levin er den første i Norge som disputerte i sosialt arbeid i 1994.

problemer. Sosialt arbeid kan rette seg mot enkeltpersoner eller mot grupper, men kan også omfatte det som innenfor faget kalles samfunnsarbeid. Det vil si sosialt arbeid på samfunnsnivå og som er rettet mot å oppnå økt sosial rettferdighet, deltakelse og utjevning. Sosialt arbeid opererer med andre ord på flere nivåer, både når det gjelder analytisk tilnærming og i praktisk arbeid.

Begrepene praksis og praksisfelt er sentrale begreper i sosialt arbeid, blant annet fordi deltakelse i praktisk sosialt arbeid er en viktig del av sosionom- og barnevernpedagogutdanningene. Gjedrem (2006:83) hevder at "*... sosialt arbeid er praksis (og praksis i sosialt arbeid er å arbeide i relasjoner)*". Som fag og felt forholder det seg til den praktiske utøvelsen av fag og ferdigheter, den praktiske anvendelsen av teori. Praktisk og erfaringsbasert kunnskap har en anerkjent plass i feltet, selv om dette er et til dels omstridt tema i litteraturen og forskningen om sosialt arbeid (Fossestøl 2002, Nyhus 2002, Nordstoga 2004, Humphries 2003, Schwandt 2004).

2.2.2 Relasjonelt arbeid

I sosialt arbeid betraktes mennesket som grunnleggende sosialt og relasjonelt vesen, og arbeidet rettes mot "*... de punkter hvor mennesker samhandler med sine omgivelser, og problemløsning i relasjoner*" (Levin 2004:10). Sosialt arbeid skiller seg kanskje ikke grunnleggende fra andre fagområder der menneskelig samhandling er det sentrale. For eksempel er vektleggingen av relasjonens og prosessens betydning (for resultatet) noe det har felles med en rekke andre områder, blant annet undervisning, sykepleie og ledelse. Når sosialarbeideren skal undersøke og forsøke å forstå eller tolke problemene og hjelpebehovene de møter, rettes oppmerksomheten mot individets eller gruppens relasjoner til andre individer og grupper eller til samfunnet. Mennesket betraktes som sosialt vesen, og en søker etter sosiale heller enn egenskapsforklaringer. Analyseenheten er personen i situasjonen, sier Levin (2004), og mener med det at individet eller gruppen det er snakk om må forstås i lys av sin kontekst. Sosialarbeideren må forholde seg til både personen og den aktuelle

---

situasjonen vedkommende befinner seg i, både den rent umiddelbare i møtet med brukeren og brukeren mer omfattende livssituasjonen. Samtidig tillegges relasjonen mellom den hjelpetrequende, eller brukeren, og sosialarbeideren stor betydning. Relasjoner er dermed også sosialt arbeids tolkings- og handlingsredskap.

For at tiltaket som settes i verk skal være godt egnet til å løse brukeren problem, må brukeren og sosialarbeideren være i stand til å kommunisere på en slik måte at de oppnår en tilnærmet felles forståelse av problemet og av hva som kan bidra til å løse det. De aller fleste, trolig alle, tiltak som så kan iverksettes, forutsetter betydelig vilje og innsats fra brukeren. Det er derfor avgjørende at sosialarbeideren både forstår hvilke ressurser brukeren har og formidler hva som forventes av ham eller henne. På samme måte er det avgjørende at brukeren forstår hva som forventes og klarer å formidle hvilke ressurser hun eller han har. Dersom partene ikke klarer å etablere en relasjon som gjør at de oppnår en felles forståelse av dette, er det en viss sannsynlighet for at problemene vil bestå eller forsterkes. Slik sett kan en si at relasjonen mellom bruker og sosialarbeider utgjør basisen i sosialt arbeids handlings- eller virkemiddelrepertoar. Sosialarbeideren forsøker å hjelpe brukeren til å forandre seg og sine relasjoner gjennom den måten hun eller han selv forholder seg til brukeren. Relasjonsarbeid kan dermed være både mål og middel (Levin 2004). Sosialt arbeid har for øvrig det relasjonelle perspektivet felles med andre profesjoner, men også med sosiologien, som skiller seg fra sosialt arbeid ved at det ikke på samme måte har en klart definert praktisk anvendelse. Samtidig kan det trekkes mange paralleller fra relasjonen mellom sosialarbeider og bruker til relasjonen mellom forsker og "utforsket". Selv om det er tale om forskjellige mål, er en i begge tilfeller avhengig å bygge en gjensidig tillit og felles forståelse, ofte på tvers av ulike sosiale skillelinjer, for å nå målet.

2.2.3 Samfunnsmessig, normativt mandat

Det er ikke bare sosialt arbeid som har et klart normativt mandat, selv om det normative elementet kanskje er mer eksplisitt og mer omstridt i sosialt arbeid enn på

en del andre områder, i og med at det er et politikkområde der mange ulike verdier og interesser møtes. Det er for eksempel verdier og normer knyttet til individers og familiers rett til å innrette sine liv som de vil, sett opp mot samfunnets normer for akseptabel livsførsel, til barns rettigheter mot foreldres og til ulike syn på hvem som er verdige og uverdige mottakere av hjelp, for å nevne noe.

Sosialt arbeid er rettet mot å avhjelpe eller løse sosiale problemer. Det er regulert gjennom lov, og har et klart samfunnsmessig mandat til å iverksette de til en hver tid gjeldende sosialpolitiske prioriteringer. Det betyr likevel ikke at målene og rammene er klart definerte. Sosialt arbeid utføres tvert i mot i et politisk og ideologisk felt der det er ulike oppfatninger både om hva som er problemenes karakter og årsak, og om hvordan de skal løses (Halvorsen 2002). Politiske mål og prioriteringer har ofte karakter av å være kompromisser og er formulert i omtrentlige vendinger. Dessuten skifter politiske prioriteringer i tråd med skiftende politiske vinder. Selv om det også er en viss treghet på det sosialpolitiske området, kan det som på et tidspunkt blir betraktet som løsninger, senere bli en del av problemet. Et eksempel på det er etableringen av private barnevernsinstitusjoner uten krav til fagutdannet personale og etablerte ordninger for godkjenning og kontroll på 1980- og særlig 1990-tallet (Nordstoga og Støkken 2009).¹⁹ Dessuten er det en stadig pågående diskusjon i faget sosialt arbeid om hvordan sosiale problemer kan forstås og løses. Diskusjonen om det biologiske prinsippet i barnevernet er et eksempel på det.²⁰ Et annet er debatten om forskjellige modeller og metoder som blant annet Multisystemisk terapi (MST), Parent management training (PMTO) og andre atferdskorrigerende metoder i barnevernet.

---

¹⁹ Dette skjøt for alvor fart etter innføringen av den nye Barnevernloven i 1993. Først med forvaltningsreformen i Barnevernet i 2004 (opprettelsen av det statlige Bufdir/-etat) ble det etablert nye godkjennings- og kontrollordninger for private barnevernsinstitusjoner.

²⁰ Det biologiske prinsippet hevder at barnets tilknytning til dets biologiske foreldre er så grunnleggende at det bare i svært sjeldne tilfeller er riktig å skille barnet fra foreldrene (NOU 2000:12)

2.2.4 Mellom hjelp og kontroll

Sosialt arbeids samfunnsmandat til å løse sosiale problemer plasserer sosialt arbeid i et spenningsfelt mellom hjelp og kontroll. På den ene siden skal individer og grupper hjelpes eller settes i stand til å komme seg ut av vanskelige livssituasjoner. Denne hjelpen ytes imidlertid ikke uten betingelser, og den er heller ikke alltid etterspurt av dem som blir "hjulp". Det at arbeidet utføres i spenning mellom kontroll og hjelp, er ikke nødvendigvis enestående for sosialt arbeid, men det er kanskje mer åpenbart i for eksempel barnevernet enn i skolen. Sosialt arbeid er dermed kanskje et felt der frontene og spenningene er tydelige og skjerp. I så måte er det godt egnet som utgangspunkt for å studere slike spenninger og skillelinjer.

Kontrollaspektet beskrives ofte slik jeg har gjort her, som en motsetning til hjelpen. Det er imidlertid ikke opplagt at det alltid er slik. For eksempel er barnevernets kontroll av om foreldre handler som avtalt og oppfyller sine plikter, en viktig hjelp for barnet som ikke har fått den tilstrekkelige omsorgen fra dem. Trolig er den også viktig for foreldrene. Det er heller ikke åpenbart at sosialarbeideren gir fruktbar hjelp ved å gå fullstendig inn i brukerens opplevelse og definisjon av problemene. I en misforstått og "forvrengt" utgave kan idealet om brukermedvirkning være unnskyldning for å unnlate å utøve den makten og utføre den plikten som faktisk ligger i sosialt arbeids mandat, og dermed fungere som en ansvarsfraskrivelse.²¹ Kontroll og styring er med andre ord ikke nødvendigvis en motsetning til hjelp. En del av sosialarbeiderens makt er knyttet til systemet vedkommende opererer innenfor og det apparatet av tiltak og ordningen vedkommende forvalter, men den er også knyttet til sosialarbeiderens eget fag med tilhørende forklaringsmodeller, språk og perspektiver. I siste instans er sosialarbeiderens evne til å forvalte systemets og egne ressurser i møtet med brukerens behov og ressurser avgjørende for hvordan en lykkes i sosialt arbeid. I motsetning til i sosiologien, der man kan nøye seg med å analysere,

---

²¹ Jeg har flere ganger stuset over uttalelser fra ansatte i barnevernet, og tolket dem i retning av en slik ansvarsfraskrivelse.

må sosialarbeidere handle. Sosialt arbeids normative og praktiske mål er endring hos brukeren, og da hører både hjelp og kontroll til blant virkemidlene.

2.2.5 Sosialt arbeids dobbelte karakter

Som nevnt innledningsvis handler sosialt arbeid om å hjelpe mennesker som er i vanskelige livssituasjoner til å få et bedre liv. Det innebærer å yte både konkret, praktisk bistand og omsorg. Dette er arbeid som i tillegg til generell faktakunnskap, blant annet om lover, regler og ulike ordninger, og evne til rasjonell problemløsning, også forutsetter evne til empati og kommunikasjon. Og ikke minst krever det evne til spontanitet og improvisasjon, både når det gjelder problemløsning og i kommunikasjon med brukere og samarbeidspartnere (Schön 1983; Nyhus 2002). Omsorg kan forstås som både handling og en kvalitet ved handlinger (Rønning 2004); handlinger kan utføres for å vise omsorg, for eksempel ved å lytte, å samtale eller å hjelpe til med noe; og handlinger kan utføres med omsorg, det vil si på en måte som ivaretar den man samhandler med på en god måte. Hva som er omsorg og hvordan omsorg vises i ulike sammenhenger, varierer imidlertid. Mennesker og situasjoner er forskjellige; det som framstår som omsorg i en situasjon og for noen, kan oppfattes som påtrengende og uttrykk for ovenfra-og-ned-holdninger av andre og i andre sammenhenger. Sosialt arbeid har på samme måte som omsorg en dobbelt karakter; det handler både om konkret bistand og måten bistanden ytes på. På samme måte som relasjonelt arbeid er både et mål og et middel, betraktes samhandlingsprosessen mellom sosialarbeideren og brukeren i seg selv som et tiltak eller metode, ikke bare en nødvendig fase for å komme fram til et egnet tiltak. Og på samme måte som med omsorg må prosessens form og innhold bestemmes ut fra deltakernes behov og ressurser.

Sosialt arbeid er likevel ikke synonymt med omsorg, fordi omsorg omfatter så mye mer og annet enn sosialt arbeid og vice versa. Det følger likevel av dette at omsorg ansees som en iboende kvalitet i sosialt arbeid. Praksis i sosialt arbeid dreier seg om normativt, emosjonelt og relasjonelt arbeid, der omsorg er en vesentlig ingrediens. I

---

et slikt praksisfelt er det vanskelig både å peke på klare årsaks-virkningsforhold og å uttale seg sikkert om atferd og virkninger. Ingen saker og ingen mennesker er helt like. Enhver teori kan derfor kun tjene som bakteppe for å forstå en konkret sak eller person, og enhver metode må omsettes og tilpasses faktiske situasjoner. Den aktuelle situasjonen krever i tillegg til kunnskap, spontanitet, mot og kreativitet for å finne frem til egnede handlingsalternativer. Som Levin (2000) sier, sosialarbeideren må handle der sosiologen (forskeren) kan nøye seg med å analysere. Sosiologien kan likevel bidra med nyttig innsikt og teori om relasjonell atferd og sosialt samspill.

2.3 Kunnskap og kunnskapsutvikling i sosialt arbeid

Sosialt arbeids kunnskapsgrunnlag er også et av diskusjonstemaene i faget. Denne diskusjonen kan kanskje betraktes som mer grunnleggende enn dem jeg har gjennomgått over, i og med at hva man anser som nødvendig og tilstrekkelig kunnskap i sosialt arbeid henger nøye sammen med hvordan man velger å innrette seg når det gjelder den videre utviklingen av faget. Det henger i sin tur sammen med hvordan man oppfatter og forstår virkeligheten, i dette tilfellet sosialt arbeids virkelighet eller praksis, og forholdet mellom kunnskap og virkelighet, eller som her sosialt arbeids teori og praksis. Jeg berører denne diskusjonen i artiklene om evaluering og om praktikerforskning, og der gjør jeg bruk av Schöns (1983) teori om kunnskap i praktisk yrkesutøvelse, Polanyis (1967) teori om taus kunnskap og Nonakas (1994) teori om kunnskapsutvikling. Her vil jeg bruke de samme teoriene i en diskusjon av sosialt arbeids kunnskapsgrunnlag generelt. Denne gjennomgangen av kunnskap og kunnskapsutvikling i sosialt arbeid kan leses som en noe grundigere gjennomgang av momenter som er tatt opp i artiklene.

2.3.1 Mellom fag, ferdigheter og følelser

Fagets praktiske orientering og opprinnelse (jf. Hull-House) har ført til at skjønn, erfaring, praktiske ferdigheter og personlig egnethet tillegges til dels stor betydning for utføringen av arbeidet og resultatene som oppnås. Samtidig har det de siste tiårene

foregått en akademisering av faget med økt fokus på forskning og teoretisk kunnskap. Sosialt arbeid har dette til felles med en rekke andre områder. Kanskje blir, som allerede nevnt, likevel diskusjonen om spenningen mellom den praktiske, erfaringsbaserte kompetansen på den ene siden og den teoretisk funderte kunnskapen på den andre siden særlig intens når den knyttes til samfunnsmessige problemer i et uttalt normativt felt som fra tid til annen får stor oppmerksomhet i medier og debatter.

Samtidig er det er felt der kunnskapsgrunnlaget beskrives som usikkert. Det er et verdiladet felt med rom for politiske motsetninger og konkurrerende teorier om årsaker og løsninger. Årsakene tilskrives dels enkeltindivider og grupper ved hjelp av egenskapsforklaringer og teorier som for eksempel sosial læring, men det vises også til måtene vi samhandler og innretter oss på som samfunn. Forslagene til tiltak og løsninger følger de samme skillelinjene mellom individrettede tiltak, som for eksempel MST (jf. side 43), og strukturelle løsninger, som for eksempel utformingen av utdanningssystemet (og økonomisk omfordeling).

Sosialt arbeid angår med andre ord et utfordrende felt, det er menneskelig samhandling i all sin kompleksitet. Schön (1983) kaller det "sumpen". Det vil si "stedet" der det er vanskelig å se hvor en skal gå, der grunnen er usikker, slik at en må føle seg frem for å vite om den bærer. Sosialt arbeids utgangspunkt er det som ikke fungerer og går galt etter gitte standarder og forventninger. Det handler om det vi mislykkes med både som enkeltmennesker og samfunn, og konsekvensene kan være vidtrekkende og dramatiske. Sosialt arbeid er i mange tilfeller bokstavelig talt "på liv og død". Selv om dette også gjelder flere felt enn sosialt arbeid, som for eksempel sykepleie, medisin og redningsarbeid, er det kanskje spesielt vanskelig i sosialt arbeid fordi det normative innslaget er sterkt og løsningene politiske og ideologisk omstridte. Sakene sosialt arbeid befatter seg med, angår oss både som privatpersoner og samfunnsmedlemmer, og de utfordrer våre forestillinger om for eksempel hva som er til beste for barn, og om når det er riktig av staten å blande seg

---

inn.²² Trolig bidrar dette til å skjerpe oppmerksomheten om og kravene som stilles til sosialt arbeid. Vi kan kanskje beskrive det som et felt der fag, ferdigheter og følelser møtes. På den ene siden har vi profesjonenes fagkunnskap og teori, samt forskningen på feltet. På den andre siden har vi sosialarbeidernes praktiske ferdigheter og personlige egenskaper, samt brukernes personlige ressurser. I tillegg kommer både ansattes, brukeres og i noen tilfeller befolkningens generelle engasjement og følelser, verdier og normer. Det er neppe mulig og trolig heller ikke ønskelig, å tenke seg sosialt arbeid uten alle disse ingrediensene. Det kan likevel være viktig å diskutere hvordan de påvirker feltet og hvordan de slår ut i forhold til hverandre, og hva slags rom det skaper for forskning og kunnskapsutvikling.

2.3.2 Praktisk kunnskap

Schön (1983) tar utgangspunkt i praksis for å mene noe om hva slags kunnskap som er nødvendig, og studier av fagfelt som for eksempel arkitektur, psykoterapi og ledelse. Han viser hvordan de gjør bruk av flere former for kunnskap i sitt arbeid, både den som er verbalisert og gjort tilgjengelig som etablert teori og generalisert kunnskap og det han kaller det "knowing-in-action", eller kunnskap som ligger i handlingen, det vil si i måten den gjennomføres på og den implisitte vurderingen av situasjonen som ligger til grunn for at den utløses eller settes i verk.²³ Det er kunnskap som ikke omsettes i og følges av begreper, i alle fall ikke direkte. En rekke praktiske ferdigheter som for eksempel sykling og rapportskrivning, læres først og fremst gjennom praktiske øvelser, gjerne fulgt av veiledning. Det samme gjelder hvordan vi skal oppføre oss og respondere på andres utspill i ulike sosiale situasjoner. Den nyutdannede sosionomen kan gjerne ha lært om og øvd på hvordan hun eller han skal opptre for å komme i dialog med det utsatte barnet, eller for å roe ned en truende

---

²² Eksempler på det er den såkalte Svanhildsaken i Kvængen i 2003 og Søylandsaken i Porsgrunn midt på 1980-tallet. I begge disse sakene førte barnevernets vedtak om å overta omsorgen for barna til et stort folkelig engasjement for foreldrenes sak. I det siste tilfellet endte det med at barna ble hos foreldrene, noe som i ettertid viste seg å ha negative konsekvenser, - også slik de involverte ser det i ettertid. Dette kom fram i et Brennpunktprogram i NRK som ble sendt i mars 2004.

²³ Med generalisert kunnskap menes kunnskap som er gjort generelt tilgjengelig (verbalisert og formidlet) og sannsynliggjort som gyldig ut over sammenhengen den oppsto i.

situasjon. Det er likevel ikke vanskelig å forestille seg usikkerheten som kan komme til å skinne gjennom første gangen man møter sånne utfordringer. Å takle slike situasjoner på en god måte er noe en lærer gjennom å delta sammen med andre og å gjøre egne erfaringer. Det er dessuten sikkert mer enn én måte eller metode som egner seg når det gjelder å takle ulike situasjoner og mennesker godt.

I sosialt arbeids praksis spiller gjerne denne praktiske og erfaringsbaserte kunnskapen en vel så viktig rolle som generalisert kunnskap. Dette er samtidig en annen type kunnskap enn den som regnes som gyldig og relevant i forskning og utdanning, og den læres først og fremst gjennom å delta i praksis. Læringen skjer gjennom å observere og etterape og å prøve og feile. Selv om Schön (1983) ikke skriver så mye om sosialt arbeid, har mange brukt hans innsikt og pekt på denne kunnskapens betydning i sosialt arbeid (bl.a. Nyhus 2002, Fossetøl 2002, Nordstoga 2004, Schwandt 1995, 2004). Sosialt arbeids kunnskapsgrunnlag kan dermed beskrives som todelt; på den ene siden generalisert, teoretisk kunnskap og på den andre siden erfaringsbasert, praktisk kunnskap. Det inkluderer den kunnskapen som ligger i hver enkelt sosialarbeiders og i det faglige kollegiets erfaring og forståelse, både den som kan gjøres tilgjengelig for andre gjennom ord og den som er uten ord og ikke er kjent for sosialarbeideren selv engang.

2.3.3 Taus kunnskap

Polanyi (1967), som er en av teoretikerne jeg bruker i artikkelene om praksisforankret evaluering og praktikerforskning, har levert kanskje det viktigste bidraget til en utvidet forståelse av hva kunnskap er. Han skiller mellom eksplisitt, altså uttalt, kunnskap og det han kaller "tacit knowledge". Det er ofte oversatt til taus kunnskap, i betydningen kunnskap som ikke er erkjent. Det er ikke bare det at denne kunnskapen ikke er uttalt, den er også "ukjent" eller ubevisst for den som innehar den. Det er denne kunnskapen som gjør at vi kan handle uanstrengt og spontant i ulike situasjoner. Det gjelder både når vi samhandler med andre mennesker, og når vi utfører mer fysiske handlinger som å sykle eller å lage mat (Nyhus 2002). Det er

---

denne formen for kunnskap som gjør at vi etter hvert sykler uten å tenke på hvordan vi gjør det, eller at vi føler at noe ikke stemmer i en situasjon eller et forhold uten helt å vite hvorfor. For eksempel sa en ung mann, tidligere barnevernbarn, i et intervju jeg gjorde med ham, at han veldig raskt finner ut om sosialarbeiderne han møter er ekte eller later som de bryr seg. Det er ikke sikkert de sosialarbeiderne som han mener "later som", er klar over at de gir det inntrykket, kanskje er den mangelen på ekthet som han opplever, et uttrykk for deres usikkerhet. Det uansett er umulig for oss å vite i ettertid, og han kan selvfølgelig ha rett i at han kan vite når noen "bare later som". I så fall er det et uttrykk for en type taus kunnskap han har. Samtidig kan det også tenkes at sosialarbeiderne han snakker om som ekte, har tilegnet seg en type taus kunnskap gjennom erfaring og samarbeid med andre, og som gjør at de kan framstå med sikkerhet og trygghet, eller som "ekte". Det er ofte den tause og ikke-erkjente kunnskapen som forteller oss når vi bør være tilbakeholdne, støttende eller spørrende i en samtale.

Som påpekt i artikkelen om praksisforankret evaluering, har taus kunnskap et teknisk element, som består i praktiske ferdigheter og korrekt atferd (for eksempel å sykle eller å mestre samtale- eller veiledningsteknikker), og et kognitivt, som består i at vi utvikler tankemodeller og oppfatninger som gjør det mulig for oss å samhandle med andre mennesker. Begge deler er viktig i sosialt arbeid, der det noen ganger kan oppstå avstand og kommunikasjonsproblemer mellom sosialarbeider og bruker, kanskje særlig når de har bakgrunn i forskjellige sosiale lag eller miljøer. Til tross for felles kultur på det overordnede planet, kan ulike sub-grupper utvikle egne normer for atferd og språkbruk, samt måter å fortolke omgivelsene på, og som i større eller mindre grad avviker fra de dominerende.

Når taus kunnskap gjøres om til begreper og gjøres tilgjengelig gjennom språk og dokumentasjon, kan den formidles ut over den praksisen den oppsto og hører hjemme i. Når forskere og praktikere samarbeider om kunnskaps- og fag- eller praksisutvikling, handler det delvis om å sette ord på kunnskap som allerede finnes i form av tause erfaringer og knowing-in-action. Det handler imidlertid også om å

strukturere og å formidle kunnskap som allerede er omsatt til ord, men da gjerne dagliglivets begreper og gjennom fortellinger om hva som hendte i konkrete saker eller historier om bestemte personer.

Praktisk eller erfaringsbasert kunnskap omfatter følgelig både taus og eksplisitt kunnskap. Det er dels kunnskap vi kan formidle til andre gjennom ord, og dels kunnskap som kommer til syne i handling og som bare eksisterer som eller i handlinger.

2.3.4 Kunnskapsutvikling

I artiklene om praksisforankret evaluering i sosialt arbeid og om praktikerforskning bruker jeg også Nonakas (1994) teorier om kunnskapsutvikling og læring i organisasjoner. Han påpeker at læring skjer både på det ikke-erkjente og det eksplisitte planet, og mener at ny forståelse og kunnskap utvikles i vekslingen mellom disse to. Kort gjengitt så skisserer han fire forskjellige måter dette skjer på: sosialisering, internalisering, kombinerer og eksternalisering. Tre av disse er sentrale sosiologiske begreper. Sosialisering er den læringsformen vi "utsettes for" gjennom oppveksten. Sosialiseringen skjer både eksplisitt ved hjelp av forklaringer, veiledning og positive og negative sanksjoner, og implisitt ved at vi gjennom å observere andre mennesker får en oppfatning av hvordan verden er innrettet og hvordan vi skal te oss i den. Internalisering innebærer å gjøre normer, verdier, oppfatninger og forståelser til våre egne, til en del av doxa, det vil si det vi tar for gitt og antar er noe "alle vet". Eksplisitt kunnskap som tilegnes gjennom lytting og/eller lesing, er også internalisert når den etter hvert blir en del av vår generelle virkelighetsforståelse og tause kunnskap. Det vil si, når vi har glemt at det er noe vi en gang har lært. Nonaka (1994) bruker disse begrepene om læring i organisasjoner og avgrenser sosialisering til overføring av taus, ikke-erkjent kunnskap. Internalisering handler i den sammenheng om å tilegne seg eksplisitt kunnskap på en slik måte at den etter hvert blir en del av den tause kunnskap.

Som jeg skriver i de samme to artiklene, er kanskje de to siste måtene Nonaka (1994) nevner, kombinerer og eksternalisering, de mest interessante i forbindelse med kunnskapsutvikling i sosialt arbeid. Kombinerer handler om å sette sammen eller å kombinere eksplisitt kunnskap slik at ny forståelse og kunnskap oppstår. Utveksling av informasjon og diskusjon eller dialog mellom ulike aktørers erfaringsbaserte kunnskap er et eksempel på kombinerer av eksplisitt kunnskap. Et annet eksempel er kombinerer av erfaringsbasert kunnskap og etablert teori, det vil si når erfaringer diskuteres i lys av teori eller omvendt. Kombinerer inngår i mange former for forsknings- og utviklingsarbeid der en bruker teori og tidligere forskning som grunnlag for å belyse egne erfaringer og å utvikle ny kunnskap i koblingen mellom teori og praksis.

Eksternalisering innebærer i Nonakas språkbruk å gjøre taus kunnskap eksplisitt gjennom å stille spørsmål ved det som er selvsagt, det vi vanligvis ikke stiller spørsmål ved. En kan kanskje innvende at det er en umulighet å stille spørsmål ved den tause kunnskapen vi har om hvordan ulike forhold henger sammen og virker, nettopp fordi den er ubevisst og ikke-erkjent. Nonaka (op.cit.) hevder imidlertid at vi utvikler ny kunnskap kontinuerlig. I møte med nye og uventede situasjoner og erfaringer utfordres og justeres den kunnskapen vi allerede har, og ny forståelse oppstår, men det skjer ikke nødvendigvis på det erkjente planet. Nye erfaringer kobles sammen med tidligere erfaringer, og oppfatninger og handlingsmønstre justeres uten at "kunnskapen som ligger i handlingene" følges av eller omsettes i ord, eller den omsettes i nye personlige fortellinger om erfaringer fra konkrete saker, brukere eller situasjoner og som formidles mellom kolleger. Denne formen for kunnskap er imidlertid ikke eksternalisert, slik jeg forstår Nonakas begrep, den inngår snarere som byggestein i en organisasjons kultur og arbeidsmåter, og er i så måte heller å regne som en form for sosialiseringsmekanisme. Eksternalisering av taus kunnskap innebærer at den formuleres i begreper og former som gjør den tilgjengelig ut over et egnere fellesskap. Eksternalisering forutsetter at vi både som organisasjoner og enkeltindivider kan "lære å lære", det vil si lære å stille kritiske spørsmål, også ved det som er selvsagt og opplagt, og å anvende metoder for kritisk undersøkelse og

refleksjon. Det ligger i forskningens mandat å gjøre nettopp det, og forskningen kan ha mye å tilføre praksis når det gjelder å anvende vitenskapelig metode og innsikt for å utvikle ny forståelse og kunnskap. Nonakas (op.cit.) tilnærming til læring i organisasjoner innebærer en anerkjennelse av praktisk erfaringsbasert kunnskap som relevant og gyldig, og som kilde til utvikling av eksplisitt kunnskap.

2.3.5 Noen alternative kunnskapsbegreper i sosialt arbeid

Levin (2004) skiller mellom tre kunnskapsformer i sosialt arbeid: påstandskunnskap, fortrolighetskunnskap og ferdighetskunnskap. Påstandskunnskap er teoretisk kunnskap som "*... oppfattes som sikker kunnskap og gjengis i presise former*", den er "*(...) objektiv og ikke påvirket av subjektive vurderinger.(...)*. Den må kunne formuleres språklig og bevises gjennom bruk av empiriske metoder" (side 46). Jeg leser dette som at påstandskunnskap samsvarer tilnærmevis med det jeg har kalt generalisert kunnskap over. Med generalisert kunnskap mener jeg her kunnskap som er basert på forskning, og som er dokumentert i en slik form at den er tilgjengelig og kan overføres til andre, som i sin tur kan vurdere om den er gyldig i de enkelte konkrete situasjonene de står overfor. Det er ikke nødvendigvis sammenfall mellom påstandskunnskap og eksplisitt, eksternalisert kunnskap, siden også praktisk og erfaringsbasert kunnskap kan være eksplisitt og eksternalisert. Jeg oppfatter fortrolighets- og ferdighetskunnskap som langt på vei det samme som praktisk, erfaringsbasert kunnskap. Det er kunnskap som er ervervet gjennom samspill med andre "*... gjennom egenhendige erfaringer i den konkrete virkeligheten hvor de aktuelle fenomenene opptrer*" (Levin 2004:47). Dette er kunnskap som retter seg mot "*... situasjoner en ikke kan forutsi og som innehar en stor grad av foranderlighet*" (ibid.). Levin er, med henvisning til Molander (1993), skeptisk til begrepet taus kunnskap, fordi det er unyansert og ikke skjeller mellom det usagte, ordløse, uuttalte, tausgjorte og skjulte.²⁴ Noe forblir ordløst fordi vi ikke har begreper for å beskrive

---

²⁴ Tsoukas (2004) har levert en kritikk av organisasjonsteoriens og Nonakas bruk av Polanyis begrep, og synes å mene at taus kunnskap ikke lar seg avdekke eller omgjøre til eksplisitt kunnskap. Han viser til Polanyis utlegning av begrepet tacit knowledge som en "personal coefficient", som i følge Tsoukas "... is inescapably used in a non-codifiable and non-

---

det. Noe holdes uttalt fordi det er innforstått og underforstått; noe man lærer ved å se og etterape. Noe blir gjort eller holdt taust for eksempel fordi de som har kunnskapen ikke får komme til orde. Kunnskap kan holdes skjult av flere grunner, blant annet fordi åpenhet kan medføre skyld og skam (som ved overgrep). Dette er begreper, eller snarere fenomener, som bare delvis samsvarer med det jeg oppfatter som taus kunnskap. Som vist over forstår jeg taus kunnskap som ikke-erkjent kunnskap, og derfor noe som inngår i, men ikke er det samme som erfaringsbasert kunnskap. Jeg ser at det kan være mye som ikke fanges opp i de kunnskapsbegrepene vi råder over i dag.

2.4 Den evidensbaserte vendingen

Diskusjonen om sosialt arbeids kunnskapsgrunnlag og utvikling har, særlig i de siste par tiårene, vært knyttet til diskusjon om det som betegnes som den evidensbaserte vendingen. Grovt skissert handler den om økt vektlegging av såkalt evidensbasert forskning og praksis (EBP). Det er for øvrig en utvikling som ikke bare gjelder sosialt arbeid, men også på områder som psykiatri, sykepleie, ledelse og undervisning og ikke minst medisin som på mange måter er referansepunktet (Mullen 2008).²⁵

Internasjonalt har debatten pågått siden rundt 1980, i Norden fra rundt 2000 (Shaw og Bryderup 2008). Den retter seg både mot et forskningsfelt som bruker metoder av ulik kvalitet (slik noen ser det), og mot praksisfelt som i for liten grad forholder seg til forskning. I bunn og grunn handler debatten om evidensbasert forskning og praksis

---

theoretical manner (side 142). Denne kunnskapen er den som er i bakgrunnen (subsidiary). Det er en type kunnskap som er automatisert, kroppsliggjort og internalisert; vi er ikke bevisst den samtidig som den er helt nødvendig for at vi skal kunne utføre ulike oppaver. Tsoukas' synspunkt kan ha mye for seg når det gjelder forståelsen av tacit knowledge som ikke-erkjent, og kanskje også ikke-erkjennbar, snarere enn taus, i betydningen ikke uttalt kunnskap. Det samsvarer godt med sosiologiens begrep om internalisert kunnskap og ikke minst doxa. Likevel kan Nonakas noe videre definisjon av begrepet taus, i betydningen ikke verbalt formulert og/eller "kollegialt delt" kunnskap ha mye for seg når det gjelder kunnskapsutvikling i organisasjoner. Samtidig kan det vel også tenkes ikke-erkjent kunnskap faktisk kan verbaliseres, for eksempel når den "settes på prøve" i møte med spørsmål fra noen som observerer, for søker å forstå og å lære av andre som allerede innehar denne kunnskapen, som i eksemplet med brødbaking som Tsoukas selv bruker. Selv om det som Tsoukas også peker på, er et poeng at taus kunnskap alltid eksisterer i kontekst, må det være vel verdt å prøve å forstå mer av hva slags ferdigheter og kunnskaper "mesteren" bruker i ulike sammenhenger, slik at andre kan nyte godt av det.

²⁵ Søk på internett etter evidensbasert ledelse, undervisning, sykepleie osv. vil gi en mengde treff. En mye brukt referanse i EBP er Sackett et al 1996 og The Campbell Collaboration (som Nordisk Campbell Center/SFI Campbell er en del av) ble etablert i 1999 etter modell av The Cochrane Collaboration fra 1993 (www.cochrane.org).

om kunnskapssyn, inkludert om kvalitative og kvantitative metoders status og plass i vitenskapen. Mitt arbeid kom til å plassere seg i denne debatten, og den nevnes innledningsvis i artikkelen "What Counts in Child Protection and Welfare". Jeg gjør grundigere rede for den her, siden den har betydning for hvordan jeg selv kom til å tenke om praksis og forskning i sosialt arbeid, og fordi den kommer til å være en del av utviklingen i sosialt arbeid også framover.

2.4.1 Innføringen av MST og "gjenopplivingen" av empirisk praksis

I Norge aktualiseres debatten blant annet med innføringen av Multisystemisk terapi (MST) i årene fra 1997 og fremover.²⁶ MST er en metode i arbeidet med såkalt atferdsvanskelige barn og unge. Den beskrives som en familie- og nærmiljøbasert terapi, der målet er å styrke foreldrenes evne til å håndtere problemer i oppdragelsen av barna (Christensen og Mauseth 2007). MST "markedsføres" av norske myndigheter som en evidensbasert metode med påviselig gode effekter, og MST tilbud er etter hvert etablert over hele landet.²⁷ Kritikerne har blant annet pekt på at metoden bygger på et (foreldre-)autoritært grunnsyn, som plasserer ansvaret for unges atferdsproblemer hos den unge selv og foreldrene, samt at den hviler på et vitenskapssyn som fremmer en type kunnskap og praksis som ikke nødvendigvis fremmer god praksis i sosialt arbeid (Angel 2003, Sagatun 2005). Mye av grunnlaget for den evidensbaserte vendingen er en bekymring over det store innslaget praktisk og erfaringsbasert kunnskap og den tilsvarende mangel på bruk av forskningsbasert kunnskap i (blant annet) sosialt arbeid. Kanskje er den også et uttrykk for en bekymring over at deler av forskningen synes å ha forståelse for sosialt arbeids praksisnære kunnskapsgrunnlag, og selv benytter metoder som fra noen hold betraktes som for praksisnære i seg selv. I alle fall kunne den rangeringen av

---

²⁶ <http://www.atferdssenteret.no/historie/category137.html>. En annen og lignende metode som ble introdusert samtidig, er Parent Management Training Oregon (PMTO).

²⁷ Et "faktum" som det ble sådd tvil om i en sentral artikkel i 2005: Littell, Julia, Melania Popa and Burnee Forsythe: "Multisystemic Therapy for Social, Emotional and Behavioral Problems in Youth Aged 10-17. i The Cochrane Database of Systematic Reviews 2005, Issue 3 (versjon publisert 20.07.) At det ikke skulle være grunnlag for å konkludere at MST gir effekt tilbakevises imidlertid av norske forskere som har evaluert MST i Norge. De mener metoden har gitt gode resultater (Terje Ogden og Kristine A. Hagen 2006).

---

forskningsmetoder som Campbell-instituttet la opp til tyde på det. Det nordiske Campbell-instituttet ble etablert i samarbeid mellom Norge, Sverige og Danmark i 2003, og har som formål å fremme evidensbasert forskning og praksis i sosialt arbeid.

²⁸ Campbell registrer, loggfører og kvalitetssikrer forskning, blant annet gjennom bredt anlagte reviews, eller forskningsoversikter og metastudier. Det er imidlertid ikke slik at all forskning har samme status, og det snakkes også om at feltet ikke bare trenger mer forskningsbasert praksis, men også mer evidensbasert forskning.

Evidensbasert kunnskap defineres som den til enhver tid best tilgjengelig kunnskap, og når det gjøres et poeng av at det ikke bare inkluderer forskningsbasert kunnskap, kan det trolig sees som en justering etter en til tider heftig debatt om temaet. Når det er sagt er det likevel et klart hierarki med systematiske forskningsoversikter og metastudier på toppen. Derneft kommer det randomiserte eksperimentet, deretter kohort og panelstudier og så går det videre "ned til" den kvalitative case-studien, som er "... basert på anekdoter, individuelle tilfeller og historier og lignende", og som "... theoretically have a never ending set of sources of error. Most theories on a phenomenon can fit some chosen anecdote".²⁹ Nordisk Campbell, som nå i 2009 har skiftet navn til SFI Campbell, har senere fjernet denne framstillingen fra websidene sine, og definerer som nevnt evidens som "den aktuelt beste viden".³⁰ Her trekkes det en klar, men ikke eksplisitt tråd til Sackett m.fl. (1996:71), som definerer evidensbasert praksis som "... *the conscientious, explicit and judicious use of the current best evidence in making decisions about the care of individual patients*". Denne definisjonen er mer åpen enn den som i utgangspunktet ble forfektet av aktører som Nordisk Campbell. Den legger vekt på hvordan evidens brukes, med begreper som kanskje kan oversettes med samvittighetsfull, klok/veloverveid og åpen/klar (conscientious, explicit og judicious). Det innføres elementer av kritisk refleksjon og moralsk stillingtaking, slik at det holder bare å være tro mot metoden eller å

---

²⁸ <http://www.sfi.dk/sw22405.asp> (6.12. 2008), nå SFI-Campbell , jf. <http://www.sfi.dk/Default.aspx?ID=137> (22.03.2009, ny hjemmeside)

²⁹ Formuleringene er hentet fra <http://www.sfi.dk/sw29389.asp> 6.12.2008, men fantes også på NC2 Newsletter august 2005, intervju med Paul Marchant, samt på <http://www.sfi.dk/sw29389.asp>, (8.feb.2009). Den samme redegjørelsen finnes ikke på den danskspråklige siden til Nordisk Campbell Senter på dette tidspunktet.

etterstrebe behandlingsintegritet, slik noen synes å forfekke (Andreassen 2003).³¹ Etter hvert er retorikken rundt evidensbasert forskning og praksis blitt moderert. Nordisk Campbells bruker, som nevnt, evidensbegrepet også om kunnskap som ikke er forskningsbasert, men legger til at det er fordi ikke alle forhold er "undersøgt og belyst av kvalitetsforskning". Andre, som for eksempel danske, norske og britiske myndigheter, har valgt å bruke begrepet kunnskapsbasert i stedet for evidensbasert. Begrepet kunnskapsbasert oppfattes å åpne for et videre perspektiv på forskning enn evidensbasert, som først og fremst oppfattes å vise til effektstudier og resultatevalueringer (Shaw og Bryderup 2008). Andre har understreket at evidens verken skal fortrenge brukernes erfaringer og behov eller praksisfeltets kontroll og styring av egen virksomhet (Mullen 2008).

Innføringen av MST er likevel uten tvil et eksempel på en ønsket utvikling mot en mer evidens- eller empirisk basert praksis. Denne evidensbaserte vendingen som "traff" de nordiske landene like før årtusenskiftet, har sin rot i amerikansk sosialt arbeid, og trådene kan trekkes helt tilbake til før 1920. For eksempel peker Mary Ellen Richmond, som ved siden av Jane Addams er en av pionerene i sosialt arbeid, i en bok i 1917 på viktigheten av en vitenskapelig tilnærming i faget (Reid 1994).³² Det var imidlertid først på 1950- og '60-tallet at ideen om forskningsbasert praksis fikk gjennomslag, først og fremst gjennom utviklingen av såkalte behavioristiske/sosio-behavioristiske tilnærminger på basis av eksperimentell forskning og prinsipper fra læringsteori. Dette utgjorde kjernen i en utviklingsretning som fikk betegnelsen "the empirical practice movement" (EMP), et begrep som etter hvert ble utvidet til å omfatte en mer generell tilnærming både i praksis og forskning, og som la vekt på målretting, målbarhet og forskningsbaserte metoder. Denne utviklingen vekket etter hvert en kritisk reaksjon som blant annet gikk ut på at den

---

³⁰ jf. <http://www.sfi.dk/Default.aspx?ID=247> (9. april 2009)

³¹ Behandlingsintegritet handler om i hvilken grad metodene praktiseres i tråd med intensjonene og anvisningene, altså med troskap til metodene. Forskning viser at "... høy integritet generelt viser best effekter forutsatt at det blir benyttet metoder som har vist seg effektive" (Andreassen 2003:206). Bruk av "riktige" metoder er altså ikke tilstrekkelig, de må også gjennomføres som forutsatt. Andreassen viser her videre til Scott Henggeler 1996, som hevder at mangel på "streng" trening og integritetskontroll (av de ansatte) kan føre til at behandlingseffektiviteten forsvinner.

---

var for mekanistisk og manipulativ i sin bruk av ytre belønning, og at den nedvurderte betydningen av relasjonen mellom hjelper og bruker. I tillegg viste forskning på 1970-tallet at såkalt empirisk praksis ikke nødvendigvis gav bedre resultater enn andre former for praksis (Reid 1994, Shaw og Shaw 1997). I dag brukes begrepet evidensbasert praksis på omtrent samme måte som begrepet 'empirisk basert praksis' ble brukt fra 1960- og '70-tallet (Witkin 1996), og det er, som nevnt, til dels sterk uenighet om denne tilnærmingens egnethet i ulike sammenhenger, blant annet i barnevern og sosialt arbeid (Angel 2003, Sagatun 2005, Shaw 2003).

2.4.2 Motreaksjon og alternativt syn på forholdet mellom forskning og praksis

Samtidig, og dels som en motreaksjon på den evidensbaserte vendingen, er det en økende interesse for kvalitative og praksisorienterte tilnæringer i evaluering og forskning i sosialt arbeid, kanskje først og fremst internasjonalt (se bl.a. Shaw 1999 og 2003, Schwandt 2005, Krogstrup 2003, Ramian og Ahlgreen 1999, Shaw and Gould 2001). Kritikerne innenfor denne motreaksjonen har lagt vekt på verdien av kvalitativ og praksisnær forskning, kanskje spesielt i et felt som sosialt arbeid, men også andre tilnæringer til forskning som har endring, utvikling og frigjøring som mål. Det er for eksempel transformativ, emansipatorisk, empowerment, responsiv og deltakende forskning og evaluering, der begreper som medforskere og praktikerforskere dukker opp. I sosialt arbeid er også begrepet praksisforskning etablert, selv om det kan være litt uklart i hvilken grad det innebærer reelt samarbeid eller involvering av forskere i praksis (Gould og Shaw 2001). Den økte oppmerksomheten om praksisorientert forskning og praksisfeltets rolle i kunnskapsproduksjon er for øvrig en utvikling som ikke bare gjelder sosialt arbeid, men også arbeids- og samfunnsliv mer generelt (Fossetøl og Eikeland 2005). Dette er tilnæringer som setter spørsmålsteget ved den tradisjonelle forståelsen av

---

³² Boken det siktes til het *Social Diagnosis* (1917). Mary Richmond beskrives som sosialt arbeids matriark. Til tross for

kunnskap som hierarkisk ordnet, med vitenskapelig kunnskap som overordnet erfaringsbasert og kontekstuell kunnskap. Det åpnes tvert i mot for å se ulike former for kunnskapsproduksjon i sammenheng.

Dette knytter an til en mer generell debatt om forholdet mellom forskning og praksis; om hvordan utvekslingen mellom praksis og forskning foregår, hvordan praksis gjør seg nytte av forskning og hvordan forskning kan gjøres gjeldende i praksis. Den handler også om kunnskapsforståelse og om hva som regnes som nyttig og valid kunnskap i ulike sammenhenger. Denne delen av debatten bygger for en stor del på de samme teoriene og resonnementene som jeg allerede har gjort rede for i kapittel 2.3, og jeg går derfor ikke ytterligere inn på det her. Som jeg viser til i artikkelen om praktikerforskning, beskrives "kunnskapsregimet" vi befinner oss i i dag som modus 2. Begrepet viser til en forestilling om at kunnskap og kunnskapsutvikling er noe som finnes og foregår overalt og hele tiden, og parallellene både til Schön og Nonaka er tydelige. Kunnskapsproduksjon er "sosialt distribuert", blant annet fordi utdanningsnivået i befolkningen og antall kunnskapsorganisasjoner har økt. Modus 2 har avløst modus 1, som betegner en kunnskapsforståelse der teori og praksis er atskilte sfærer, der forskningen produserer kunnskap som senere omsettes til praksis (Nowotny m.fl. 2003). Schwandt (2005) bruker ikke begrepet modus 2, men parallellen er åpenbar når han trekker opp to ulike og motstridende syn på praksis og forholdet mellom praksis og forskning. Ifølge det ene står forskningen i et overordnet forhold til praksis; forskningen frambringer kunnskap og praksis omsetter denne kunnskapen til handling og resultater. Praktikerne handler så å si etter instruksjon fra forskningen og setter i verk tiltak som beviselig skal gi effekt for brukerne. Brukerne forventes å ha tiltro til at ekspertene vet best hva som virker. Praksisformer som ikke kan rettferdiggjøre seg med å vise til resultater og effektivitet, eventuelt gode nok resultater i forhold til ressursinnsatsen, må forbedres. Praksis er dermed i en slags krise, og den løses ved at forskningen bidrar med den riktige typen kunnskap, som praksis så omsetter til bedre praksis. Det er ikke så vanskelig å se fellestrekkene med

---

bekymringen som ligger til grunn for innføringen av evidensbasert forskning og praksis i sosialt arbeid.

Fra motsatt hold betraktes praksis som et mer komplekst fenomen, der beslutninger fattes i møtet mellom ulike mål, verdier og hensyn, og ikke bare på grunnlag av forskningsbasert kunnskap. Praktisk handling er kontekstavhengig, og når en konkret beslutning fattes må praktikerne vite når og på hvilken måte forskningsbasert kunnskap er relevant i forhold til en brukers behov og sett i forhold til de individuelle og institusjonelle ressursene som er til rådighet. I tillegg til forsknings- eller evidensbasert kunnskap kreves det altså en form for praktisk kunnskap som gjør en i stand til å veksle mellom det konkrete og det generelle. Dette er en type handlingskompetanse som ikke følger automatisk av teoretisk kunnskap, men som først og fremst tilegnes gjennom praksis og erfaring (Schön 1983, Nyhus 2002, Fossetøl 2002). Her er vi tilbake til diskusjonen om kunnskapsgrunnet i sosialt arbeid.

2.4.3 Noen mulige grunner til gjenopplivingen av empirisk praksis

Den evidensbaserte vendingen faller, i alle fall delvis, sammen med de senere års utvikling med til dels omfattende reformer i offentlig sektor både i Norge og i hovedsakelig andre vestlige land under betegnelsen New Public Management (NPM).³³ Grovt sett kan vi si at NPM handler om å overføre tankemodeller, begreper og arbeidsmetoder fra privat næringsliv til offentlig sektor (Pollitt 1993). Målsettingen er å gjøre offentlig sektor mer effektiv, det vil si i stand til "å produsere" mer for mindre, eller til å få mer ut av ressursene som stilles til rådighet. I tillegg skal den være mer åpen for innsyn og direkte påvirkning fra brukerne. Det innebærer blant annet et forsøk på økt "markedsorientering" i offentlig sektor. Det vil si at brukernes, eller kundenes, etterspørsel og preferanser i større grad skal styre produksjonen av

---

³³ Selv om den også har satt sine spor i de øvrige verdensdelene (Øgård 2000)

tjenester, og at mer ansvar delegeres til enhetene som produserer tjenestene.³⁴ Evaluering er, sammen med sterk vektlegging av målstyring, kvalitetssikring, brukertilfredshet og prestasjons- og resultatmåling, sentrale ingredienser i dette. Det er så langt først og fremst det kvantitative evalueringsregimet som har hatt gjennomslag. Det avgjørende i denne sammenheng er for så vidt ikke om en ser ulike "evaluerings- og kvalitetsregimer" i norsk offentlig sektor som et uttrykk eller eksempel på NPM eller ikke. Poenget er at flere forhold virker sammen og bidrar til å forklare at det er de kvantitativt orienterte tilnærmingene som har fått forrang både når det gjelder evaluering og forskning som utgangspunkt for utvikling av bedre metoder og praksis, blant annet i sosialt arbeid (Eriksen 2001, Dahler-Larsen og Krogstrup 2001, Hammer 2004).

Albæk (2001) diskuterer hvordan den økte evalueringsaktiviteten i offentlig sektor kan forstås ut fra et rasjonelt, et politisk og et kulturelt perspektiv på organisasjoner. Den samme tilnærmingen kan brukes for å forklare interessen for evidensbasert forskning og utvikling. Forestillingen om at det er mulig å utvikle en evidensbasert praksis gir i første omgang best mening ut fra et rasjonelt perspektiv på organisasjoner og sosiale systemer. I dette perspektivet forutsettes det at det er mulig å sette opp klare mål, dernest at det er mulig å identifisere tiltak som fører til målene, og til slutt at det er mulig "å måle" om målene er oppnådd. Det forutsetter videre at organisasjoner og sosiale systemer kan opptre rasjonelt som kollektiv, som system. I styringsøyemed vil det som regel være nødvendig å sette seg mål og å forutsette at de er oppnåelige. Også i sosialt arbeid handler det om sette seg mål og forsøke å nå dem ved hjelp av ulike virkemidler. Det gjelder for så vidt på alle nivåer fra overordnet politikkkutforming til arbeidet med enkeltsaker. I tilfellet sosialt arbeid er det imidlertid ikke alltid full enighet om hva målene skal eller bør være, verken i politikken eller i enkeltsaker, og det er heller ikke alltid mulig å definere klare mål. Dessuten er det er felt hvor det er stor usikkerhet knyttet til sammenhengen mellom mål og midler. Sosialt arbeid er i sin natur uoversiktlig, komplisert og mangetydig

---

³⁴ Den økte, og etter hvert nærmest selvfølgelige bruken av begreper som brukere, kunder, produksjon og tjenester kan i seg

---

Forestillingen om at det er mulig å oppnå full kontroll over mål, midler og resultater er høyst sannsynlig en utopisk drøm, eller kanskje heller en høyst tvilsom "vrangforestilling"? Hvis sosialt arbeid ble redusert til "trofast" iverksetting av forhåndsdefinerte, men dog evidensbaserte metoder for korreksjon av individers atferd til sosialt aksepterte normer, ville vi fort kunne være på kollisjonskurs med menneskets rett til selvbestemmelse. Vi ville dessuten være farlig nær ved å begå det Skjervheim kalte det instrumentalistiske mistaket (Skjervheim 1972). Det begår vi når vi baserer det vi gjør i enkelttilfeller på forskningsresultater om hva som har virket i andre sammenhenger, uten å se det særegne ved hvert tilfelle, hvert menneske og hver situasjon/kontekst.

Vi kan videre se en forklaring på den evidensbaserte vendingen ut fra det Albæk (2001) kaller det politiske perspektivet. Sosialt arbeid har behov for å legitimere sin eksistens generelt sett, og en mulig forklaring, eller i alle fall del-forklaring på den evidensbaserte vendingen, kan være profesjonenes kamp om legitimitet (Ekeland 1999). I en tid da det stilles større spørsmål ved deres autoritet og kompetanse enn tidligere, opplever de økt behov for å bevise at deres intervensjoner og behandlingsmetoder virker. Evidensbasert praksis, og med det økt bruk av særlig kvantitative evalueringer, kan da være ett av flere virkemidler i arbeidet med å oppnå en troverdig posisjon. Men som jeg er inne på i artiklene og kapittel 2.2, foreligger det ikke noen felles forståelse verken av hva som er sosialt arbeids grunnlag, mål eller virkemidler. Sosialt arbeid er som felt svært sammensatt, og både innenfor og utenfor feltet er der ulike meninger om dette. Sosialt arbeid kan meget vel betraktes som en arena der ulike interesser møtes og "kjemper" både om virkelighetsbeskrivelsen og om målene og midlene. Det gjelder både innenfor rammene av en enkelt sak, der blant annet klient og system møtes, og i sosialt arbeid som fagfelt, der ulike fagtradisjoner og terapeutiske retninger møtes. En viktig grunn til satsingen på evidensbasert praksis er trolig likevel at det eksisterer en oppfatning om at sosialt arbeids praksis i for stor grad er basert på erfaring og influert av verdier

og normer (jf. for eksempel Thyer 1989). Med andre ord: en bekymring over at kunnskap vunnet gjennom forskning i for liten grad påvirker og styrer praksis i feltet, og det til tross for at utdanningen og faget i økende grad har blitt akademisert fra 1970-tallet og utover (Levin 2004).

Sett ut fra Albæks (2001) tredje perspektiv, det kulturelle, kan vi forstå den evidensbaserte vendingen som et forsøk på å skape orden og mening i et felt som virker uoversiktlig og komplisert. Det handler om hvordan aktørene i feltet håndterer betingelsene de arbeider innenfor, og skaper rammer som gir trygghet, forutsigbarhet og følelse av mestring. Det å forankre virksomheten og utviklingen av den, i evidensbasert forskning kan forstås som noe en organisasjon, eller som her aktører et felt, gjør for å støtte opp om sin selvforståelse som målrettet system og som seriøs aktør overfor omgivelsene. Her er det paralleller til Lipskys (1980) beskrivelse av bakkebyråkratene som utvikler mestringsstrategier i en situasjon preget av krysspress mellom brukere og system.

I både det politiske og det kulturelle perspektivet kan vi trekke tydelige paralleller til Bourdieus teori om sosiale felt og kamp om status og kapital. Kampen om hvilke kunnskapsformer som har legitimitet og eventuelt forrang, samt hvilke aktører som kan påberope seg en legitim rolle i kunnskapsutviklingen, kan leses som en kamp om ulike kapitalformer og deres verdi, og om ulike aktørers status og mulighet for påvirkning. Vi kan for det først snakke om en kamp om status og verdi mellom ulike kunnskapsformer eller kapital i det feltet sosialt arbeid utgjør. Kunnskap og ferdigheter utgjør feltets kapital, men ulike kunnskapsformer og ferdigheter tillegges ulik verdi og rangeres. Debatten om den evidensbaserte vendingen kan sees som et eksempel på kamp ikke bare om å tilegne seg kapital, men også om hva som skal regnes som feltets kapital. Vi kan videre snakke om forskningen og academia som felt og om sosialt arbeids kapitalbase og status i dette feltet, og igjen kan den evidensbaserte vendingen tjene som eksempel på kamp om posisjoner. Til slutt kan vi se på sosialt arbeid som et felt, et fagområde og en profesjon som kjemper om status, makt og påvirkning i samfunnet generelt, og ikke minst i et velferdssystem som

---

særlig de siste to-tre tiårene har vært preget av målrasjonalitet og styringsoptimisme (jf. innledningskapitlet).

2.5 Avslutning

Arbeidet som denne avhandlingen hviler på foregikk samtidig med denne debatten, i alle fall delvis. Mitt eget ståsted overfor ulike syn på kunnskap, på forskning, på sannhet og evidens ble dermed utfordret. Den utfordret også andre som deltok og var involvert i de prosjektene jeg arbeidet med, både forskere og praktikere. I sosiologien, og for så vidt også i store deler av samfunnsvitenskapen for øvrig, er diskusjonen om kvalitative og kvantitative metoders vitenskapelighet i hovedsak et tilbaketog stadium. Det er blant annet stor åpenhet og interesse for "mixing methods"-tilnærminger (blant annet i betydningen bruk av både kvalitative og kvantitative metoder i en forskningsdesign), både i forskning og i evaluering (Yanchar og Williams 2006 m.fl.), kanskje foreløpig mest på det rent teknisk-metodiske nivået som handler om hvilke metoder som egner seg for hvilke spørsmål (problemstilling styrer valg av metode). I tillegg peker Bryman (2008), i sin artikkel om "the end of paradigm wars", på at selv om striden mellom paradigmenes synes å være over, gjenstår det rester av den på noen områder. Det gjelder blant annet i interessen for systematiske oversikter, meta-analyser og en medfølgende skepsis mot kvalitative metoder i felt som anvendt helseforskning, undervisning/utdanning, social policy research og organisasjonsstudier. Han nevner ikke evidens, den evidensbaserte vendingen eller sosialt arbeid og barnevernsforskning spesielt, men parallellen er åpenbar.

Bourdieu skriver for øvrig i *Viten om viten og refleksivitet* (2007) om vitenskap som "fag og yrke", og beskriver hvordan man også i forskningen gjør bruk av "*... en praktisk sans som man lærer og blir overlevert og som nedfeller seg i måter å forholde seg til problemstillinger på osv.*" (2007:77). Han gjør et poeng av at en må skille mellom "(...) *vitenskapelig praksis slik den fremkommer i bøkene (...)* og *det de [forskerne] faktisk gjør i laboratoriet*" (2007:78), og hevder videre av at håndlag,

intuisjon og praktisk sans, det å kunne ta ting på sparket og slikt som det er vanskelig å sette ord på og "... oversette til papiret" har stor betydning i vitenskapelig forsknings praksis. Mye på samme måte som i sosialt arbeids praksis og "... *andre vanlige og typiske praksisformer*" (2007:79), med andre ord. Det som likevel skiller vitenskapelig praksis fra disse, er at betydningen av den teoretiske kunnskapen i det praktiske forskningsarbeidet er stor; i vitenskapelig praksis "... *finnes det en virkeliggjort teoretisk bevissthet inkorporert i den praktiske orden*" (ibid.). Dette må forstås noe i retning av at forskningens praksis, forskernes daglige virksomhet, er basert på solid innsikt i et teoretisk rammeverk, som omfatter teorier om fenomenet det forskes på så vel som metode og vitenskapsteori, samt at dette rammeverket er velutviklet i seg selv. Det er kanskje denne teoretiske funderingen det siktes til når sosialt arbeids kunnskapsgrunnlag beskrives som usikkert og i for liten grad forsknings- og evidensbasert.

3. Sammendrag av artiklene

Artikkel 1: Halvorsen, Anne (2004): "Evaluering av sosialt arbeid - mer enn måling og kontroll." Publisert i *Nordisk sosialt arbeid*, årgang 24, nr. 4, side 356 - 368.

Hensikten med artikkelen er å vise at evalueringsfeltet byr på et bredt spekter av tilnærminger og metoder. Bakgrunnen for den er at evaluering ser ut til å bli et stadig viktigere styrings- og utviklingsverktøy i offentlig sektor, sosialt arbeid inkludert, men at forståelsen av hvordan evalueringer kan innrettes og hva de kan brukes til, virker relativt smal. Hovedbudskapet i artikkelen er at hvordan en evaluering innrettes og designes må ta utgangspunkt i tre forhold. Det er for det første hva som kjennetegner feltet og fenomenet som skal evalueres; ikke alle fenomener lar seg kvantifisere og måle. Dernest er det hva som er bakgrunnen til evalueringen, det vil si hva den skal brukes til; for eksempel læring internt eller ekstern kontroll. Til slutt er det hvem som er evalueringens målgruppe, det vil si hvem som skal bruke resultatene av evalueringen. I artikkelen grupperes ulike tilnærminger til evaluering i tre grove kategorier.³⁵ Det er for det første det jeg kaller tradisjonelle evalueringer, som omfatter evalueringer der eksterne måler, kartlegger og vurderer hvordan noe foregår, virker eller hvilke resultater som oppnås. Det er videre responsive og medvirkningsbaserte tilnærminger, som tar som utgangspunkt i at evalueringer involverer flere interesser og forsøker å gjenspeile det. Til slutt er det praksisintegreerte tilnærminger, der evaluering innarbeides som en del av et felts eller fags praksis.

Artikkel 2: Halvorsen, Anne (2007): "Praksisforankret evaluering i sosialt arbeid: Hva er det og hvorfor skal en drive med det?" Publisert i *Nordisk sosialt arbeid*, årgang 27, nr. 3, side 204 - 214.

---

³⁵ Det finnes en rekke andre og mer finmaskede inndelinger, se for eksempel Krogstrup 2004

I denne artikkelen utdypes grunnlaget for og hensikten med å integrere eller forankre evaluering i praksis. Begrepet praksisforankret evaluering introduseres og diskuteres. Praksisforankret evaluering er rettet mot interne aktiviteter med sikte på læring og utvikling. Det er en form for selvevaluering, gjerne med støtte fra eksterne, dersom ikke nødvendig kompetanse finnes internt. Brukere og samarbeidspartnere kan være involvert, men i utgangspunktet handler det om evaluering som verktøy for praksisfeltets egen fag- og kunnskapsutvikling. Det teoretiske grunnlaget for forankringen av evaluering i praksis på denne måten utgjøres av Schöns (1983) teori om knowing-in-action, Polanyis (1976) begrep om taus eller ikke-erkjent kunnskap, samt Nonakas (1994) teori om ulike former for kunnskap og hvordan kunnskap også utvikles gjennom praksis. I artikkelen diskuteres noen begrensninger ved praksisforankret evalueringer, som for eksempel at forhold som ligger utenfor praktikernes kontroll ikke berøres og at utgangspunktet i praktikernes egne behov og problemstillinger kan føre til at oppfatninger og handlemåter forsterkes i stedet for å utfordres om en ikke holder det kritiske perspektivet varmt. Praksisforankret evaluering må komme i tillegg til andre former for evaluering av sosialt arbeid, og den har sin berettigelse i behovet for å utvikle en kritisk og reflekterende praksis.

Artikkel 3: Halvorsen, Anne (2009): "What Counts in Child Protection and Welfare?"
Publisert i *Qualitative Social Work. Research and Practice*, årgang 8, nr. 1, side 65 - 81.

Spørsmålet som stilles i denne artikkelen er om barns grunnleggende behov for trygghet, anerkjennelse og kjærlighet kan komme til å bli skjøvet i bakgrunnen i et barnevern som er for opptatt av målbare resultater. Faren er kanskje særlig stor dersom relativt kortvarige metoder og programmer får forrang som tiltak for å løse problemene barnevernet møter. Bakgrunnen for artikkelen er satsingen på evidensbasert forskning, evaluering og utvikling, og diskusjon om denne. I artikkelen presenteres historiene til tre tidligere barnevernbarn som ble intervjuet om hva de opplevde som resultater av at de i løpet av barndommen ble tatt under barnevernets

---

omsorg. De klarer seg alle relativt godt i dag, og de forklarer det blant annet med at de gjennom barnevernet møtte voksne som de opplevde brydde seg genuint om dem, som anerkjente dem som individer, og som fulgte dem opp. De trakk også fram betydningen av rent tøy, faste måltider og slikt som de fleste av oss oppfatter som selvfølgelig i et vanlig hjem. I tillegg kom de i kontakt med voksne, familier og miljøer som viste hvordan livet kunne innrettes på andre måter enn de så langt hadde erfart, blant annet gjennom utdanning. Å bli sett og tatt vare på, eller nyte godt av omsorg, er fundamentale behov for alle mennesker, og noe barn som blir tatt under barnevernets omsorg ofte mangler. Å kompensere for emosjonelle og materielle behov er derfor trolig en viktig oppgave for barnevernet, selv om det ikke alltid er like enkelt å måle effektene av det, i alle fall ikke på kort sikt. Mennesker er forskjellige, og hva som trengs for å møte det enkelte individs behov for omsorg varierer. Det kan det være vanskelig å fange opp i et resultatorientert og evidensbasert barnevern, særlig hvis det innebærer en for sterk konsentrasjon om det målbare, statistiske generaliserbare og "objektivt sanne" og en fortrenging av den kilden til læring som ligger i feltets praktiske og erfaringsbaserte kunnskap.

Artikkel 4: Halvorsen, Anne (2009): "Praktikerforskning - legitimt og nyttig bidrag i kunnskapsutvikling." Publisert i Garmann Johnsen, Hans Chr., Anne Halvorsen og Pål Repstad (red.): *Å forske blant sine egne. Universitetet og regionen - nærhet og uavhengighet*. Kristiansand: Høgskoleforlaget.

Begrepet praktikerforskning er relativt nytt, særlig i norsk sammenheng, selv om forskning på egen praksis er vel kjent, blant annet fra medisinen. Som følge av økt utdanningsnivå i mange yrker øker omfanget av forskning i egen praksis også utenfor de tradisjonelt vitenskapelige profesjonene. I artikkelen utdypes det hva som menes med praktikerforskning, og dette forankres i det samme teoretiske grunnlaget som er brukt i artikkelen om praksisforankret evaluering (artikkel 2). Den bygger på resultatene fra en spørreundersøkelse blant praktikere i sosialt arbeid om deres bruk av ulike kunnskapskilder. Der kommer det klart fram at respondentene mener

praktisk og erfaringsbasert kunnskap, både egen og kollegers, spiller en viktigere rolle enn formell utdanning og faglig kunnskap som tilegnes på andre måter. Det kan bety at det er mye å vinne på å undersøke denne kunnskapen nøyere, systematisere og analysere den og gjøre den tilgjengelig for andre gjennom økt samarbeid mellom forskning og praksis. I artikkelen diskuteres det i hvilken grad praktikerforskning kan betraktes som legitim, og hvilke krav som må stilles både med hensyn til kompetanse for de involverte og til forskningens kvalitet. Med et sideblikk til noen erfaringer fra prosjekter ved Universitet i Agder argumenteres det for å utvikle praksisforskning i samarbeid mellom praksis og akademia.

4. Metode

"Am I trying to discover something which is already there, or to create something which isn't?" Brian Fay (1996:179)

I dette kapitlet gjør jeg rede for feltarbeidet og datamaterialet som utgjør grunnlaget for denne avhandlingen, samt for metodiske og vitenskapsteoretiske refleksjoner knyttet til arbeidet og feltet. Dette er bare i begrenset grad berørt i artiklene. Temaet for min avhandling, som er kunnskapsbehov og kunnskapsutvikling i sosialt arbeid, er langt på vei også en diskusjon om metodiske og vitenskapsteoretiske perspektiver. Det handler om hva man regner som gyldig kunnskap og hvordan en kan gå fram for å utvikle ny kunnskap i et felt som sosialt arbeid. Dette har jeg diskutert i kapittel 2. Her handler det om det spesifikke metodiske og om hvor avhandlingen plasserer seg i et mer generelt vitenskapsteoretisk bilde.

4.1 Data og studiefelt

Datamaterialet er hentet inn i forbindelse med de to forsknings- og utviklingsprosjektene, som jeg har gjort rede for i det første kapitlet. Det første prosjektet, Evaluering i barnevernet (EIB), ble gjennomført i perioden 2002-2005 og handlet om utvikling av evalueringsrutiner og -verktøy i barnevernet.³⁶ I prosjektet ble det definert et knippe utviklingsprosjekter, som ble gjennomført i samarbeid mellom meg som forsker og praktikere i ulike deler av kommunal og statlig barneverntjeneste. Min rolle i samarbeidet var, i tillegg til å være prosjektleder, dels å være pådriver og veileder, og dels å bidra med kompetanseheving og kvalitetssikring. Samtidig innebar disse delprosjektene utprøving og læring også for min del, om utvikling av evalueringsverktøy og -rutiner innenfor konkrete organisasjonsmessige og fagprofesjonelle rammer. Den kanskje viktigste, og etter hvert mest spennende

---

³⁶ Sluttrapport Prosjekt Evaluering i barnevernet, desember 2005. Høgskolen i Agder(UiA)/Praxis-sør.

siden ved prosjektet, ble likevel etter hvert det som handlet om forholdet mellom forskning og praksis. På mange måter er det de personlige erfaringene jeg gjorde som forsker i nært samarbeid med praksisfeltet, som har formet innholdet og vinklingen i det arbeidet jeg legger fram her. Parallelt med at jeg samarbeidet med praktikere om konkrete utviklingsoppgaver, samlet jeg underveis både erfaringer og data som handlet om hvordan praktikere forholder seg til forskning og til kunnskap mer generelt. I tillegg vokste interessen for hvordan kunnskapsutvikling foregår. Jeg leste meg inn i litteratur om kunnskapsutvikling og om kunnskapsgrunnlag og -forståelse i sosialt arbeid, og utvidet min kjennskap til evalueringslitteraturen. Ønsket om å undersøke praktikernes rolle i kunnskapsutvikling og hvordan kunnskapsutvikling foregår, særlig i et felt som sosialt arbeid vokste fram som følge av samarbeidet i delprosjektene. I tillegg kom diskusjonen om evidensbasert kunnskap og praksis for fullt i denne perioden. På mange måter skjerpet dette oppmerksomheten og interessen min for spørsmålet om hvordan kunnskapsutvikling foregår og for forholdet mellom forskning og praksis.

Det neste prosjektet startet i 2006 og bygget på erfaringene fra prosjektet som er nevnt over, men det ble utvidet til å omfatte flere deler av feltet sosialt arbeid (familievernet og sosialkontor). Prosjektet ble også dreiet fra evaluering til utvikling og utprøving av ulike metoder for samarbeid om kunnskapsutvikling mellom forskere og praktikere mer generelt. Prosjektet fikk navnet Innovasjon og utvikling i sosialt arbeid (IUSA), og et av tiltakene i det var et forsøk med såkalte "kunnskapende nettverk" (jf. kapittel 1).³⁷ Begrepet praktikerforskning er sentralt i disse nettverkene, men det er også kjent fra andre sammenhenger (se blant annet Shaw 2005 og Jarvis 2002). Jeg gjør nærmere rede for praktikerforskning i artikkelen *Praktikerforskning - legitimt og nyttig bidrag i kunnskapsutvikling*. I tillegg til forsøket med kunnskapende nettverk som jeg selv ledet, omfattet IUSA-prosjektet en rekke andre

---

³⁷ Innovasjonsbegrepet ble delvis valgt fordi det var et av buzz-ordene på det tidspunktet, og vi som sto bak prosjektet antok at det ville klinge godt hos dem vi trengte støtte fra. Målet med prosjektet var klart å bidra til innovasjon i betydningen bedre kunnskap og bedre metoder i sosialt arbeid, men innovasjonsbegrepet var nok mer forbundet med næringsliv og regionalutvikling enn med sosialt arbeid.

---

forsøk og delprosjekter som ble ledet av andre og som jeg ikke var like sterkt involvert i. Jeg fulgte dem imidlertid som overordnet prosjektleder med ansvar for å koordinere de ulike delprosjektene i IUSA-prosjektet, og som forsker.

Datamaterialet som inngår som grunnlag for artiklene i denne avhandlingen, kommer fra en undersøkelse der tidligere barnevernbarn, nå voksne, ble intervjuet, og fra en spørreskjemaundersøkelse blant ansatte i de sosiale tjenestene som var involvert i de ulike delprosjektene i EIB- og IUSA-prosjektet. I tillegg kommer data fra feltarbeidet jeg gjorde parallelt med utviklingsarbeidet i de to prosjektene.³⁸

4.1.1 Feltarbeid

Feltarbeid innebærer å oppholde seg i det feltet man studerer, og feltstudier egner seg når formålet er å undersøke hvordan mennesker forholder til hverandre og til sine omgivelser (Kvale 1997).³⁹ Felt viser, i metode, til det miljøet, eller den "... *navngitt[e] kontekst[en] med fenomen[er] kan studeres fra flere vinkler*" (Atkinson og Hammersley 1996:70). Felt eller miljø må ikke forveksles med case, som viser til det konkrete eksemplet på miljøet eller feltet forskeren studerer. Grad av involvering i feltet fra forskerens side kan variere fra distansert observasjon til mer eller mindre full deltakelse i feltets virksomhet (Atkinson og Hammersley 1996). I mitt tilfelle var feltarbeidet avgrenset til den interne organisasjonshverdagen i ulike deler av barnevernet/sosialt arbeid, det vil si til det som har med drift, organisering og arbeidsmåter å gjøre, og omfattet ikke direkte klientarbeid. Det betyr likevel ikke at jeg ikke har forholdt meg til klienters og brukeres synspunkter. I løpet av de årene prosjektene pågikk gjorde jeg flere undersøkelser med brukere som informanter. I tillegg til den som er utgangspunkt for artikkelen "What counts in child protection and welfare", gjorde jeg fokusgruppeintervjuer med fosterforeldre, en intervjuundersøkelse blant tidligere beboere på en barneverninstitusjon og en undersøkelse basert på fokusgruppeintervju med ungdommer i fosterfamilier

---

³⁸ I dette kapitlet kunne det vært relevant å trekke inn teori både om evaluering og om aksjonsforskning, men begge feltene er hver for seg svært omfattende og jeg har derfor valgt å la det være.

(Halvorsen og Gjedrem 2007). Data fra disse studiene ble samlet inn først og fremst med tanke på utviklingsarbeid, men de har selvsagt også vært viktige for forskningsdelen av de to prosjektene.

Ut over dette ble det samlet inn en mengde lydopptak og notater fra samtaler og diskusjoner og fra arbeidsmøter i de ulike delprosjektene. I det første prosjektet arbeidet jeg sammen med en gruppe praktikere, det vil si saksbehandlere og ansatte med ansvar for fagutvikling, om å utvikle evalueringsrutiner og -verktøy.

Diskusjonene i disse møtene ble tatt opp på lydbånd. De er i ettertid ikke transkribert og analysert fullt ut, men brukt som støtte for mine egne notater og refleksjoner (blant annet dokumentert i paper). Det samme gjelder for samtaler mellom meg og særlig en av fagutviklerne, som kom til å bli en svært viktig samarbeidspartner og "med-reflektant", ikke bare i det konkrete utviklingsarbeidet men også på det teoretiske planet.⁴⁰ Vedkommende spilte også en viktig rolle i det neste prosjektet, IUSA. Samarbeidet med de andre forskerne som var med i IUSA-teamet, hører også til bakteppet eller grunnlaget for denne avhandlingen, selv om jeg ikke har samlet inn data fra samtaler og diskusjoner i dette teamet i form av lydopptak eller notater direkte fra møtene. Jeg skrev imidlertid flere refleksjonsnotater underveis i prosessen; refleksjoner som jeg senere har hatt nytte av i artikler, paper og her i denne avhandlingen. Dette er et materiale som først og fremst har hatt betydning for utviklingen av min egen forståelse av feltet og av spørsmålene og problemstillingen jeg har arbeidet med, samt for hvordan jeg har forholdt meg til, analysert og tolket datamaterialet fra andre deler av de to overordnede prosjektene. Det er et materiale som gjennom selve innsamlingen (ta opp lyd, lytte og skrive notater) har gitt anledning til refleksjon, og som sammen med lesing av teori og sett i lys av andres forskning har bidratt til min egen læring og kunnskapsutvikling.

Jeg gjorde mitt feltarbeid gjennom en periode på nærmere seks år, der jeg også samarbeidet, noen ganger nært, med aktørene i feltet i konkrete utviklingsprosjekter.

---

³⁹ Felt-begrepet viser i denne sammenheng ikke til det samme som hos Bourdieu.

Jeg lærte feltet relativt godt å kjenne, først og fremst ut fra praktikernes perspektiv, men også brukernes, gjennom de undersøkelsene jeg gjorde blant brukere og tidligere brukere og gjennom kontakt med brukerrepresentanter i HUSK-prosjektet (jf. note 12 og 43). Det var imidlertid sosialt arbeids praksis og brukernes perspektiv på praksis jeg var interessert i. Etter flere års feltarbeid og samarbeid og fordi man selv er "forskningsinstrument", kan det være en viss fare for at man som forsker overtar feltets perspektiv og mister den distansen til feltet som regnes som nødvendig for å gjøre en kritisk analyse. Samtidig er nærhet noe av det en som forsker etterstreber, nettopp for å få innsikt i hvordan aktørene i det feltet man studerer tenker, for på den måten få tilgang til gode data. Kvalitative metoder beskrives gjerne som prosesser der en beveger seg mellom nærhet og distanse (Repstad 2007). Jeg beveget meg på mange måter inn og ut av feltet. Jeg hadde mitt daglige arbeidssted ved universitetet, men oppholdt meg i og samarbeidet med ulike deler av barneverntjenesten jevnlig gjennom hele perioden (i noen grad var jeg også involvert direkte i utviklingsprosjekter i familievern og sosialkontor, men hovedparten var knyttet til barnevernet).

Min interesse for relasjonen mellom sosialarbeider og bruker, og relasjoner mer generelt, har jeg felles med sosialt arbeid, men jeg har et sosiologisk perspektiv på den og på spørsmålet om hva slags og hvordan kunnskap kommer til anvendelse i relasjonen. Jeg har min fagbakgrunn i sosiologien, som i følge Blumer handler om å studere sosial interaksjon (Nilsen 2008, med referanse til Blumer 1954). Relasjonen sosialarbeider-bruker er et interessant studeiobjekt fra et sosiologisk ståsted, fordi den er så sentral i sosialt arbeid. Sosialt arbeid er praktisk løsningsarbeid, og relasjoner er både mål og middel (jf. kapittel 2). Det må vel også kunne legges til at forestillingen om at man som forsker kan bli for innforstått og i for stor grad overta feltets egen virkelighetsoppfatning, forutsetter at feltet er enhetlig. Det er ikke mitt inntrykk når det gjelder feltet sosialt arbeid. Selv når vi avgrenser det til barnevernet, er det mange

---

⁴⁰ Fagutvikleren jeg referer til er cand.polit. Jorunn Gjedrem, som er medforfatter av boken *Bedre praksis. Evaluering og fagutvikling i sosialt arbeid*.

konkurrerende og til dels motstridende oppfatninger både om problemdefinisjoner og om "mål og midler", også i praksisfeltet.

4.1.2 Personlige intervjuer

Gjennomføringen av intervjuene med tidligere barnevernklienter er det redegjort for i artikkelen "What counts in Child Protection and Welfare". Som nevnt der, intervjuet jeg til sammen seks tidligere barnevernbarn gjennom flere timer til sammen.⁴¹ Målet var å få innsikt i hva tidligere barnevernklienter selv tenkte om "resultater i barnevernet" og hvordan de så på forholdet mellom hva de engang hadde opplevd og nå hadde det. Jeg ønsket å få tilgang til en type data om sider ved virkeligheten, nemlig de subjektive erfaringene og de refleksjonene informantene gjorde seg i tilknytning til dem, som best blir tilgjengelige gjennom personlige intervjuer. Det handlet om å sette ord på og å gi mening til egne erfaringer, tanker og opplevelser. Det er intervjuformens styrke at "*... den fanger opp variasjonen i intervjupersonenes oppfatninger om et tema og dermed gir et bilde av en mangfoldig og kontroversiell menneskelig verden*" (Kvale 1997:23).

Intervjuene var i liten grad strukturerte og hadde et hovedspørsmål som utgangspunkt, nemlig hvilke resultater de intervjuede selv mente det hadde gitt at de i sin tid hadde blitt tatt i barnevernets varetekt, eller hadde vært "under barnevernet", som det noen ganger kalles. Tanken var at inngangsspørsmålet skulle åpne for de tankene de selv måtte ha om resultater, og "hva det hadde ført til" og betydd for dem, som var formuleringer jeg brukte for å utdype begrepet resultater. Intervjuene kretset om dette ene spørsmålet og lite styrt fra min side ut over den responsen som det falt naturlig å gi underveis i form av oppfølgingsspørsmål og støtte. Her er det en parallell til biografiske intervjuer, som er rettet mot å få fram informantenes fortellinger om hendelser i nåtid, erfaringer i fortiden og forventninger til fremtiden (Nilsen 2008). Biografiske data kan organiseres som tilnærmet fullstendige livshistorier, eller de

---

kan, som i mitt tilfelle, kretse om bestemte tema og bearbejdes og framstå som forskerens verk (Plummer 2001, referert i Nilsen 2008). Når jeg i artikkelen bruker historiene til tre av informantene, kan de også sees som rekonstruksjoner av de mer eller mindre sammenhengende livshistoriene informantene fortalte meg. Det er i hovedsak et naturalistisk perspektiv på intervjuet som ligger til grunn; informantenes fortellinger er oppfattet som retrospektive gjenfortellinger av hva de mente hendte og av hvordan de opplevde det, slik de så tilbake på det som voksne (Ryen 2002).

I intervjuene ble oppmerksomheten delvis trukket bakover i tid til minner om oppveksten, om det første møtet og senere møter med ulike deler av barnevernet og om egne reaksjoner og følelser knyttet til det, men også til hvordan de så på seg selv og hvordan de hadde det på intervjutidspunktet og selv beskrev sammenhengene mellom nåtid og fortid. Intervjuer som aktiviserer personlige minner fra langt tilbake og fra barndom, og i disse tilfellene en barndom med til dels voldsomme og dramatiske erfaringer, kan være krevende. Informantene kan komme til å aktivere minner de har fortrenget og helst ikke vil forholde seg til, og som intervjuer skal en være ytterst varsom når det gjelder å uteske opplysninger, og en skal ha tenkt nøye gjennom hvordan en kan avslutte både det enkelte intervju og det engasjementet en kan komme til å føle og/eller informanten kan komme til å forvente ut over intervjuet. For min del var dette om ikke uproblematisk, men stort sett innenfor en håndterbar ramme, kanskje med ett unntak.⁴²

Intervjuene var en anledning for informantene til å fortelle om seg selv og til å gi en presentasjon av seg selv til en utenforstående forsker. De fikk en anledning til å skape en sammenhengende og konsistent fortelling om seg selv, ikke bare en selvpresentasjon i Goffmansk forstand for å gi meg et bestemt inntrykk av dem, men

---

⁴¹ På grunn av personlovgivingen ble aktuelle informanter forespurt via ansatte i barnevernet og Landsforeningen for barnevernbarn. De som da ønsket å delta i prosjektet tok deretter selv kontakt med meg for å bli intervjuet. Det ble ikke registrert noen personlige opplysninger om informantene ut over at de ble gitt fiktive fornavn.

⁴² En av informantene hadde forventninger ut over det jeg kunne bidra med. Hun hadde en historie hun gjerne ville fortelle, men på egne premisser, noe jeg ikke kunne realisere innenfor rammene for mitt prosjekt. Det førte for min del til interessante erfaringer og refleksjoner om forholdet mellom forsker og informant. For henne var det nok en skuffelse at jeg ikke kunne gå inn i og formidle hele hennes livshistorie.

også for sin egen del. Dataene som kom fram i intervjuene er dermed ikke å betrakte som opplysninger om hva som faktisk hendte eller hvordan informantene faktisk tenkte og opplevde noe, men om hvordan de på det tidspunktet de ble intervjuet gjenskapte (eller rekonstruerte) hendelsene, tankene og opplevelsene i møtet med meg og i lys av spørsmålet jeg stilte. I tillegg ble intervjuene gjennomført innenfor en større ramme som blant annet omfattet en offentlig diskurs der barnevernet ofte framstiles i et negativt lys og "barnevernbarn" som ofre. Mine informanter var blant annet motivert til å stille opp i intervjuene ut fra et ønske om å justere det medieskapte bildet av barnevernet og av hva det innebærer å bli "tatt under barnevernet".

Kvale (1997) bruker reisen som metafor for intervjuet, og ser forskeren som en reisende forteller, som først samler informasjon gjennom observasjon og samtaler med mennesker. I neste omgang rekonstruerer hun eller han det opplevde i historier som framstår som overbevisende "*... og gyldiggjøres gjennom den virkning de har på tilhørerne*" (1997:20). Reisen, eller her feltarbeidet, kan føre til ny kunnskap, men den gjør også noe med den reisende eller forskeren. Kvale skriver videre (ibid.) "*... gjennom konversasjon kan den reisende også gi andre ny forståelse og innsikt*", og det er vel nettopp det som er målet for kvalitative forskere; å berette historier på en slik måte at de bidrar til ny innsikt og forståelse hos leseren. Det er imidlertid viktig å skille mellom den hverdagslige samtalen og forskningsintervjuet, som er en faglig samtale. Det er som oftest ikke en samtale mellom likeverdige parter; forskningsintervjuet er primært styrt av forskerens behov og hensikt. Prosessen og spørsmålene er strukturert og formulert på grunnlag av forskerens metodiske kunnskap og bevissthet, og forskeren bearbeider og tolker informasjonen som fremkommer innenfor sine teoretiske rammer. Forskeren forventes å innta en kritisk og spørrende innstilling både til det som blir sagt i et intervju og til sine egne reaksjoner på det. Dette representerer en forskjell både fra den hverdagslige samtalen og fra andre faglige samtaler.

En viktig grunn til at jeg gjorde disse intervjuene, var at jeg ønsket å forstå mer av det feltet jeg hadde begynt å arbeide i. Utviklingsprosjektene jeg var involvert i, handlet om å utvikle bedre rutiner og verktøy for evaluering og etter hvert om fag- og kunnskapsutvikling mer generelt. Selv om brukere også var involvert, foregikk det meste av utviklingsarbeidet i samarbeid med praktikere, altså ansatte i primært barnevern, familievern og sosialkontor.⁴³ Samhandlingen med dem ga meg, sammen med forskningslitteraturen om sosialt arbeid, for så vidt grundig innsikt i feltet fra deres perspektiv. Intervjuene jeg refererer til her, var sammen med andre undersøkelser som jeg gjorde, men ikke bruker i denne avhandlingen (jf. foran), et ledd i å forsøke å forstå feltet også fra brukernes perspektiv. En annen og like viktig grunn var knyttet til den pågående debatten om evidensbasert forskning og praksis. Slik jeg, og mange andre (jf. kapittel 2) oppfattet det, forutsatte EBP en forståelse av sosialt arbeid praksis og kunnskapsgrunnlag som stred mot den forståelsen jeg hadde fått både gjennom teori og samhandling med feltet. Blant annet var det betydelig skepsis til forventningene om at bruk av de samme arbeidsmetodene på tvers av kulturelle skillelinjer og uavhengig av kontekst, skulle gi de samme resultatene. Dessuten var det en diskusjon om metodenes normative grunnlag om mål- og resultatstyring i arbeid med enkeltmennesker. Intervjuene med tidligere barnevernbarn var derfor motivert av å undersøke hva brukerne selv mente var "resultatene" av barnevernets intervensjon, og jeg ønsket å se hvordan deres forståelse av dette hang sammen med den rasjonelle tankegangen som lå til grunn for den evidensbaserte vendingen, men også med fagfolkens vektlegging av den unike relasjonens betydning for hva som ble oppnådd. Som artikkelen "What works in Child Protection and Welfare" viser, bekrefter de tidligere brukerne jeg intervjuet, langt på vei praktikernes oppfatning av at de nære og personlige relasjonene som utvikles mellom hjelper og bruker har stor og kanskje avgjørende betydning, og at denne betydningen ikke nødvendigvis lar seg spore etter kort tid.

---

⁴³ Utviklingsprosjektet jeg arbeidet med fra 2005 og ut over, IUSA, var koblet sammen med Universitetet i Agders HUSK-prosjekt (høgskole- og universitetssosialkontor, <http://www.husk-agder.no/>), hvor også representanter fra brukerorganisasjoner er involvert blant annet i styringsgrupper.

Analysen av intervjuene er gjort rede for i artikkelen i QSW, og den besto kort fortalt i gjentatte gjennomhøringer og -lesinger med sammenligninger på tvers med leting etter fellestrekk og forskjeller. Etter hvert utkrystalliserte det seg noen momenter som interessante, etter som sitater fra flere intervjuer syntes å handle om det samme. I praksis var dette en nokså åpen og spontan, men likevel systematisk prosess. Den hviler på prinsippene om *konstant sammenligning*, i mitt tilfelle sammenligninger mellom intervjuene og mellom utsagn i intervjuene og mine egne notater underveis. Derved kunne jeg utvikle foreløpige kategoriseringer og teoretiseringer, for eksempel slik man gjør i grounded theory (Glaser og Strauss 1967) og i arbeidet med matriser og datareduksjon, koding og teoretisering som hos Miles og Huberman (1984). Beskrivelsen av analyseprosessen som en runddans mellom data, teori og metode, er trolig en passende metafor (Repstad 2007).

4.1.3 Spørreskjemaundersøkelsen

I spørreundersøkelsen jeg har brukt deler av i artikkelen "Praktikerforskning, legitimt og nyttig bidrag i kunnskapsutvikling", hadde jeg helt andre behov. I intervjuene var jeg opptatt av å se den forståelsen jeg hadde fått av sosialt arbeid gjennom fagfolkene og faglitteraturen i lys av brukernes perspektiv. I spørreundersøkelsen ønsket jeg å undersøke i hvilken grad sosialarbeidere med mer eller mindre direkte klientarbeid, det jeg kaller praktikere, forholdt seg til ulike kunnskapskilder.⁴⁴ Den gjengse oppfatningen i de miljøene jeg arbeidet i, både de akademiske og i praksisfeltet, var at praktikerne i liten grad forholdt seg til forskning. Foreliggende forskning sa det samme (se artikkelen). Jeg ønsket å vite hvordan praktikerne jeg samarbeidet med plasserte seg i dette landskapet. Jeg var med andre ord opptatt av å kartlegge forekomster av et bestemt fenomen, og da egnet strukturerte spørreskjema med lukkede svaralternativer seg godt. Spørreskjemaet ble konstruert ut fra mine behov, og på grunnlag av det teoretiske og erfaringsmessige kjennskapet jeg hadde til feltet

---

⁴⁴ Jeg bruker formuleringen "med mer eller mindre direkte klientarbeid" for å omfatte både de som arbeider med klientsaker og deres ledere som er involvert i sakene gjennom veiledning og i tilknytning til vedtaksbeslutning bla.

---

og til forskningen om feltet på det tidspunkt undersøkelsen ble gjennomført. Hensikten var i første omgang å se foreliggende forskning, funnene i intervjuundersøkelsen og resultatene fra spørreskjemaene i sammenheng. Så var det i neste omgang ønskelig å få en bredere forståelse av hvordan kunnskaps- og praksisutvikling foregår i sosialt arbeid.

Svarprosenten ble omtrent 50 %, dersom vi tar utgangspunkt i antall skjema sendt ut, som jo er det normale. Skjemaet ble sendt til alle ansatte i avdelinger jeg hadde samarbeidet med i det første evalueringsprosjektet og det påfølgende IUSA-prosjektet, og mange var med i begge. Jeg gjorde likevel en antagelse om at det først og fremst var de som samarbeidet mye og direkte som har svart (svarprosenten fra ansatte i barneverntjenesten, som var på 73, tydet på det). Det gjorde at jeg måtte være svært forsiktig med å trekke vidtrekkende konklusjoner av disse dataene. De kan neppe generaliseres til sosialarbeidere generelt, kanskje heller ikke til de ansatte i de tjenestene jeg var involvert i. Selv om jeg fant støtte for hovedtrekkene om at praktikere i størst grad forholder seg til egen og kollegers kompetanse i det daglige, og at de verdsetter erfaringsbasert kunnskap høyt, i andre undersøkelser, antar jeg at andelen som oppga at de leser og bruker forskning og faglitteratur er relativt høy. Hovedkonklusjonen om at forskning kommer lenger nede på listen over viktige kunnskapskilder for praktikere, er likevel rimelig tydelig. Analysen av de kvantitative dataene ble gjort ved hjelp av enkle frekvenskjøringer som viser hvor mange respondenter som mente at de ulike kunnskapskildene var viktige eller svært viktige for dem.

Dataene jeg fikk i denne spørreundersøkelsen er av en annen karakter enn de jeg ellers har basert meg på. Jeg ønsket å avgrense og kvantifisere praktikerens bruk av ulike kunnskapskilder for å kunne rangere viktigheten av de ulike kunnskapskildene i forhold til hverandre. Jeg var mer opptatt av selve rangeringen, av hva som ble ansett for mer og mindre viktig, enn av hvilke overveielser som lå til grunn for rangeringen. Respondentene svarte på standardiserte spørsmål og måtte velge mellom forhåndsdefinerte svar. Det kvalitative elementet er likevel til stede også i

kvantitative undersøkelser, blant annet gjennom det meningsinnholdet som legges i begrepene og kategoriene fra forskerens, i dette tilfellet min side (Kvale 1997). I utformingen av undersøkelsen og i tolkingen av resultatene er det forskerens kvalitative vurderinger som styrer. Svarene respondentene gir må leses som uttrykk for en vurdering eller mening respondentene som har om egen atferd, ikke som en direkte gjengivelse av atferden, noe som også gjelder for kvalitative data.

4.2 Dataenes kvalitet og funnernes relevans

I hvilken grad kan jeg påstå og underbygge at det jeg har studert og kommet fram til har mening, og enda til betydning ut over den sammenhengen det er blitt til innenfor? Spørsmålet kan deles i to; for det første, hvordan kan jeg vite at mine data er reliable og valide, og for det andre, i hvilken grad kan jeg generalisere ut over det materialet jeg har. Kvale (1997) hevder at den moderne vitenskapen har opphøyet reliabilitet, validitet og generaliserbarhet til en hellig treenighet. Til sammen utgjør de den verdimessige målestokken som all sann vitenskap skal prøves og måles mot. Flere har argumentert for alternative begreper til denne "treenigheten", og blant annet har Lincolns og Gubas (1985) forslag om å erstatte den med begreper som troverdighet, overførbarhet, pålitelighet og bekreftelse hatt stor innflytelse (Ryen 2002). Til tross for det jeg oppfatter som en nokså sarkastisk holdning fra Kvales side, så ender han ikke opp med å avvise begrepene, selv om han avviser "... tanken på en objektiv, universell sannhet..." (1997:160), slik sannsynligvis de fleste forskere i dag gjør. I stedet diskuterer og rekonseptualiserer han dem; han gir dem nytt innhold.

Reliabilitet dreier seg om hvorvidt dataene i en undersøkelse er pålitelige, om vi kan stole på at de er autentiske og ikke påvirket av for eksempel ledende spørsmål og relasjonen mellom forsker og utforsket. I kvantitative metoder snakker man i denne forbindelse om konsistens og repliserbarhet. Det vil si at man forutsetter at samme undersøkelse gjennomført i forskjellige sammenhenger og/eller på forskjellige tidspunkt gir direkte sammenlignbare data. Begrepene har ikke samme mening i kvalitative som i kvantitative metoder, blant annet fordi forhold som forskereffekt og

---

kontekst har en annen status enn i kvantitative studier. Utgangspunktet er at ulike individer kan oppfatte og oppleve et og samme fenomen på ulike vis, og hensikten er ofte å beskrive en mangfoldig og kontroversiell heller enn konsistent menneskelig verden. Ut fra et konstruktivistisk perspektiv åpner man i tillegg for at dataene langt på vei blir til i møtet med forskeren. Det betyr ikke at det som kommer fram ikke har rot i virkeligheten, men at hva som blir husket, trukket fram og vektlagt avhenger av situasjonen, blant annet på grunn av måten forskeren formulerer spørsmålene og gir respons på svarene. Opplevelser og hendelser er også komplekse fenomener som aldri lar seg beskrive i sin fulle bredde og på nøyaktig samme måte hver gang. Samme forsker og intervjuperson kan derfor på et senere tidspunkt og i en annen setting, faktisk komme til en annen versjon av det samme fenomenet, simpelthen fordi konteksten da er en annen. Ikke minst vil de begge ha med seg refleksjonene fra det første intervjuet.

Mens en i kvantitative tilnærminger i tråd med positivistiske tradisjoner gjerne søker å rydde alle forstyrrende variabler av veien, vil en i kvalitative tilnærminger snarere diskutere hvilken betydning konteksten kan ha. Gjennom åpenhet om eget ståsted og om metodevalg og prosess legger forskeren grunnlag for vurderinger av reliabilitet. Den garanteres altså ikke av metoden per se. Kvale (1997) diskuterer utførlig hvordan intervjudata kan forvrenges gjennom ledende spørsmål, i transkribering og i kategorisering og analyse. Forskerne må derfor være fullstendig åpne om forskningsprosessen og de utfordringene de møter underveis, og som kan undergrave reliabiliteten. Guba og Lincoln (1985/89) innfører begrepet *dependability*, oversatt til pålitelighet på norsk (Ryen 2002), som alternativt begrep for reliabilitet i kvalitative metoder. Pålitelighet i kvalitative metoder kan ikke påvises gjennom å vise til at gjentatte undersøkelser kommer fram til samme resultat eller til statistiske tester, men må sannsynliggjøres gjennom forskerens redegjørelse for metode og forskningsprosess.

Validitet (intern validitet) handler om sammenhengen mellom det en ønsker å belyse eller si noe om og de dataene en legger til grunn og bygger sine resonnementer på.

Validitet har "... å gjøre med hvilke grad (sic.) en metode undersøker det den er ment å undersøke" (Kvale 1997:165). Validitet knytter seg til om det er sammenheng mellom det teoretiske begrepet en studerer og "operasjonaliseringene" av det. I kvalitativ metode handler det for eksempel om sammenhengen mellom forskningsspørsmålene og de konkrete spørsmålene som blir stilt i intervjuet. I mitt tilfelle gjelder det for eksempel i spørsmålene om sammenhengen mellom det som kommer fram i de intervjuene med tidligere barnevernklienter og fenomenet "resultater i barnevernet", og mellom det jeg overordnet ønsker å studere, som er kunnskapsutvikling i sosialt arbeid, og de observasjonene jeg gjør. Videre handler validitet om i hvilken grad de slutningene om årsakssammenhenger som forskeren gjør, faktisk støttes av dataene. I likhet med Kvale, knytter jeg validitet til undersøkelsens kvalitet og forskerens "håndverksmessige" ferdigheter. Det innebærer at jeg betviler muligheten for at vi kan måle og beregne validitet ved å blant annet kontrollere for eller rydde unna utenforliggende variabler. Validering i positivistisk perspektiv forutsetter at det er mulig å komme fram til sikker kunnskap om en objektiv virkelighet. Dersom en avviser denne muligheten, gir det også liten mening å måle validitet statistisk. For å styrke validiteten i en kvalitativ studie må forskeren ha et kontinuerlig kritisk blikk og stille spørsmål ved alle sider av forskningsprosessen og resultatene av den. Forskeren må stadig kontrollere og korborere funn og slutninger, og prøve ut foreløpige teoretiseringer i dialog med andre forskere og med teori og annen forskning, samt i møtet med nye observasjoner. Guba og Lincoln (1989) introduserer *credibility*, oversatt til troverdighet på norsk, og som alternativ vil validitet. Thagaard (1998) bruker ikke termen validitet, men troverdighet og bekreftbarhet når hun diskuterer kvalitet i kvalitative metoder. Troverdighet handler om hvordan data samles inn, og bekreftbarhet knytter seg til tolkingen av resultatene. Troverdigheten, eller kvaliteten, i kvalitative metoder må sannsynliggjøres gjennom forskerens grundige redegjørelse for metodiske overveielser og valg, og i tillegg en kritisk diskusjon av kontekstens svakheter ved undersøkelsen og kontekstens betydning. Blant annet er det viktig å se betydningen av at forskeren selv er et forskningsinstrument (Thagaard 1998). Guba og Lincoln bruker for øvrig troverdighet, "*trustworthiness criteria*", som et samlebegrep for sine alternative

---

kvalitetskriterier for kvalitative metoder for (1989:233). De omfatter blant annet dependability (pålitelighet), credibility (internt validitet) og transferability som alternativ til generaliserbarhet.

Generaliserbarhet refererer til spørsmålet om i hvilken grad en studie har gyldighet ut over egne grenser, det som også kalles ekstern validitet (Ryen 2002). I kvantitative metoder handler det om statistisk generalisering og undersøkelsens representativitet. Forutsetningen for at resultatene av en undersøkelse kan generaliseres, er at dataenes reliabilitet og (interne) validitet regnes som udiskutabel. I kvalitative undersøkelser gir det lite mening å snakke om generalisering på samme måte som i kvantitative, samtidig som kvalitative forskere også ønsker å si noe som gjelder ut over en enkelt studie. Spørsmålet er på hvilken måte kvalitative undersøkelser kan ha mer generell gyldighet. En måte å oppnå dette på, er gjennom å gi "tykke beskrivelser", det vil si gjennom å gjøre grundig rede for det studerte fenomenet og den konteksten det inngår i, slik at gyldigheten kan vurderes sett i forhold til sammenlignbare case og forskning for øvrig. I følge Kvale (1997) er tre "generaliseringsmål" aktuelle; det første handler om å ta utgangspunkt i det som ansees for å være typisk, generelt eller vanlig (det som er); det andre er å ta utgangspunkt i tilfeller som antas å være forut for, bedre enn eller på andre måter står ut fra det generelle (det som kan være); og det tredje er å studere det eksepsjonelle (det som kunne være). Intervjuene med tidligere barnevernbarn som jeg har brukt, er kanskje eksempler på eksepsjonelle historier om barnevernbarn som har klart seg relativt bra. Andre undersøkelser som viser nemlig at barnevernbarn ofte kommer dårlig ut når det gjelder blant annet levekår og psykisk helse (Kristofersen 2005 og Clausen og Kristofersen 2008 referert i NOU 2009:08). Selv om antall personer i min studie er lavt, er materialet relativt omfattende. Utvalget besto av seks personer. Intervjuene varte fra én til tre timer, og til sammen atten timer, hvorav åtte timer med de tre personene som artikkelen er bygget opp omkring. I artikkelen viser jeg også til andre undersøkelser for å underbygge slutningene jeg trekker fra mitt materiale om hva som er viktig sett fra tidligere barnevernbarns ståsted, og for styrke funnenes overføringsverdi. Grepene som er brukt i artikkelen med å beskrive tre tidligere barnevernklienters historier, var motivert ut

fra et ønske om presentere data på en måte som ligner case-beskrivelser i sosialt arbeid, og som gjør det mulig for leseren å vurdere relevansen og overførbarheten av.

Guba og Lincoln (1989) foreslår, som nevnt, transferability eller overførbarhet som parallell til generaliserbarhet, og de flytter samtidig oppgaven med å vurdere overførbarhet fra forsker til leseren eller mottakeren. Det forutsetter at forskeren gjør grundig rede for eget studiefelt og metode. Denne innfallsvinkelen tas også opp av Thagaard (1998), som blant annet knytter overførbarhet til mottakerens mulighet til å kjenne seg igjen enten på grunnlag av egne erfaringer, annen forskning eller forskerens teoretiske analyse. Kvale (1997) trekker parallellen til rettspraksis, som nettopp benytter seg av sammenligning med lignende saker for å komme fram til beslutning i konkrete saker. Forskeren må, som juristen, argumentere for den forståelsen han eller hun har kommet fram til, slik at tilhøreren kan vurdere om det er relevant i andre sammenhenger. Thagaard (1998) legger vekt på at case-studier har mer generelle siktemål enn beskrivende undersøkelser; hensikten er "*... å komme frem til kunnskap som peker ut over den enheten undersøkelsen fokuserer på*" (1998:188). Siktemålet med mitt arbeid er klart å forsøke å komme fram til en forståelse som peker ut over prosjektene jeg arbeidet med. Jeg ønsker å si noe om kunnskapsutvikling i sosialt arbeid generelt, ikke bare barnevernet og de konkrete delene av barnevernet og sosialt arbeid for øvrig jeg gjorde feltarbeid i.

Når det gjelder bruken av kvalitativ forskning i sosialt arbeids praksis, blir det, som Guba og Lincoln (1989) påpeker, opp til leserne eller brukerne av forskningen, i denne sammenheng praktikerne, å vurdere hvor relevant den er i deres sammenheng. De må vurdere hvilke deler av forskning som kan overføres og/eller tilpasses den aktuelle situasjonen de står overfor. I denne vurderingen gjør de bruk av hele sitt kunnskapstilfang, både det teoretiske og det praktiske, erfaringsbaserte og det eksplisitte og tause. Som referert til i artikkelen om praktikerforskning, påpeker Fook (2001) hvordan vi alle tar i bruk vår praktiske og erfaringsbaserte kunnskap, den som av noen vurderes som mindreverdig, for i det hele tatt kunne gjøre bruk av forskning, altså den "høyverdige" kunnskapen. Det gjelder både kvantitativ og kvalitativ

---

forskning. Forskjellen ligger i at denne fortolkningsprosessen ofte undervurderes eller helt overses i kvantitativ forskning, jf. for eksempel forestillingen om behandlingsintegritet (Andreassen 2003, se note 31).

4.3 Det epistemologiske grunnlaget

Jeg har innimellom brukt begreper som å konstruere/rekonstruere, eller å skape/gjenskape, i redegjørelsen om metode, for eksempel om hvordan fortellinger og data blir til og rekonstrueres i forskningsprosessen. Språkbruken antyder et konstruktivistisk perspektiv på virkeligheten. Jeg vil her forsøke å gi en noe grundigere redegjørelse for dette perspektivet gjennom å kontrastere det med kritisk realisme. Som vi skal se, er ikke dette nødvendigvis motsatte posisjoner. Det finnes flere dimensjoner i dette skillet. Bryman (2008) viser blant annet til kontroversene mellom positivistiske og fortolkende metoder basert på fenomenologi og symbolsk interaksjonisme, samt mellom et objektivistisk og konstruksjonistisk syn på virkeligheten, når han spør om "the paradigm wars", eller positivismestriden, som den oftere beskrives som i norsk sammenheng, er over. "Kampen" mellom kvantitativ og kvalitativ forskning er langt på vei et tilbakelagt stadium i og med utviklingen av "mixing methods" (se for eksempel Bryman 2006, Brannen 2005, Moran-Ellis m.fl. 2006). Bryman (2008) viser, som nevnt i kapittel 2, interessant nok til den økende vektleggingen av systematiske forskningsoversikter (reviews) i blant annet helse-, utdannings- og sosialpolitisk forskning som eksempel på at paradigmekrigen ikke er slutt.

Ontologiske spørsmål handler om hva som er virkelig, om hva som er kunnskapens utgangspunkt. Kritisk realisme postulerer at virkeligheten eksisterer uavhengig av oss, selv om tilhengerne av denne retningen har forlatt tanken om at det er mulig predikere, det vil si å slutte direkte fra empiriske observasjoner av hvordan fenomener fremtrer i faktiske situasjoner til hvordan de vil arte seg i andre (Hollis 1994, side 64-65). Konstruktivismen er betegnelsen på et "motsatt" perspektiv, som går ut på at virkeligheten er sosialt skapt eller konstruert, det vil si at den rent faktisk

eksisterer i det intersubjektive rommet som den menneskelige bevissthet utgjør. Denne konstruksjonen er en kontinuerlig pågående prosess, der konstruksjonene delvis reproduseres og delvis utfordres og endres i møtet med andre(s) konstruksjoner. Konstruksjonene utvikles gjennom sosial samhandling, i første omgang som rasjonelle tilpasninger som gjentas. Begrepet "konstruksjon" viser her til hvordan noen tale- og handlemåter over tid blir til vaner, noe som tas for gitt. De framstår etter hvert som selvfølgeligheter og opprettholdes som, og innenfor intersubjektive fellesskap (Berger og Luckman 1967). De henger nøye sammen med og både påvirker og påvirkes av oppfatninger og virkelighetsforståelse.

Dette åpner for et relativistisk perspektiv på virkeligheten. Siden virkeligheten konstrueres i sosiale fellesskap som er mer eller mindre avgrenset geografisk og/eller kulturelt, vil flere ulike konstruksjoner være mulig samtidig. For relativister utgjør disse intersubjektive tankemønstrene "virkeligheten"; den har altså ingen eksistens utenfor og uavhengig av bevissthet(e) som har dem. I følge relativismen kan dermed ingen påberope seg å ha en riktigere eller sannere kunnskap om virkeligheten enn andre; størrelser som sannhet og kunnskap er relative. Kritiske realister erkjenner multiple virkelighetsoppfatninger, men mener at de i ulik grad representerer eller korresponderer med den virkeligheten som faktisk eksisterer. Ved bruk av vitenskapelige undersøkelser er det imidlertid mulig å avdekke denne virkelighetens objektive status og orden, og å komme fram til sann kunnskap. Sann kunnskap er i sin tur å betrakte som "avspeilinger" av det som virkelig finnes, det som er utenfor vår bevissthet. Det er så å si definisjonen på sann kunnskap i seg selv, at det er kunnskap som hevder å korrespondere med virkeligheten (Fay 1996:203). Dette er et eksempel på grunnleggende påstand eller axiom (eller analytisk argument, Hollis 1994), en påstand som det ikke er mulig å bevise. Realismens påstand om at virkeligheten har en egentlig, uavhengig status er ikke noe vi kan vite objektivt.⁴⁵ Det gjelder selv om vi gjennom en rekke undersøkelser av ulike typer, over tid skulle komme fram til samme resultat.

---

⁴⁵ Ut fra en ide om at det faktisk er mulig å "... [A] certain Reality As It Is In Itself" (Fay 1996:219).

I alle fall vil jeg kunne påstå det ut fra et konstruktivistisk perspektiv, som legger til grunn at alle fenomener får og opprettholder sin eksistens innenfor sosiale meningsfellesskap, som i sin tur er kulturelt og historisk situerte. Siden det da er naturlig (!) å snakke om flere alternative meningsfellesskap, er det også naturlig (!) å snakke om flere alternative (eller relative) "virkeligheter" eller virkelighetsforståelser. Mening kommuniseres gjennom språket og de begrepene og kategoriene som er tilgjengelige i de språklige systemene vi opererer i. Epistemologisk relativisme postulerer at ikke bare måten vi oppfatter omgivelsene på, men vårt tanke-system i seg selv, er gitt innenfor det språket vi har til rådighet. Det innebærer at hva jeg påstår som sant, riktig og godt ikke nødvendigvis har gyldighet som sant, riktig og godt innenfor et annet meningsfellesskap. I alle fall kan jeg ikke påberope meg at det skal ha gyldighet, siden mine gyldighetskriterier nettopp er konstruerte innenfor det meningsfellesskapet jeg tilhører. Som Fay (1996:80) påpeker ender, epistemologisk relativisme i ontologisk relativisme, som postulerer at det ikke eksisterer noen virkelighet utenfor erkjennelsen av den og det språket som konstruerer den.

Realismen avviser relativismen ved å vise til at en rekke fenomener nødvendigvis må ha selvstendig eksistens nettopp fordi gjentatte observasjoner og undersøkelser kommer til samme resultat, som for eksempel at jorden sirkler rundt solen eller at et menneskeliv har en faktisk begynnelse og slutt. I dette perspektivet blir relativismen på mange måter en umulighet; trukket langt nok ender den i atomisme dersom vi hevder at eksistens forutsetter subjektiv erkjennelse.⁴⁶ Det vil i så fall innebære at eksistensen av fenomener som språk, kommunikasjon og meningsfellesskap forutsetter erkjennelsen av de samme fenomenene, men dette er fenomener ikke kan erkjennes uten at man antar at de har eksistens utenfor vår egen bevissthet. De finnes nemlig bare som intersubjektive fenomener i det sosiale rommet mellom mennesker. Det gjelder for eksempel også for et meningsfellesskap som det vitenskapelige. Vi må altså anta at vi har et felles utgangspunkt å kommunisere ut fra. Det er dette som er "the argument from translation" (Fay 1996:82-88); relativismens problem er at om

forestillingen om forskjeller forutsetter et felles utgangspunkt for å kunne forholde oss til og beskrive disse forskjellene, og da er grunnen under relativismen revet bort, hevder realistene.

Realismen har på sin side problemer med å bevise at sosiale fenomener, som for eksempel vitenskap, har selvstendig eksistens. Påstanden om at vitenskap finnes positivt, hviler på forestillingen (nettopp forestillingen!) om at virkeligheten finnes og er strukturert slik at det er mulig å avdekke disse strukturene gjennom vitenskapelige metoder. Konstruktivistene påstår det motsatte, nemlig at forestillingen om en strukturert virkelighet er resultat av det språklige systemet vi konstruerer denne virkeligheten innenfor. Vi ender i en tautologi: vitenskapen finnes som resultat av at det finnes en strukturert virkelighet uavhengig av vår erkjennelse om den, samtidig som vi ikke kan bevise denne virkelighetens eksistens uten gjennom bruk av vitenskapelige metoder og innsikt. Det forutsetter at vi tror positivt at den kunnskapen vi vinner gjennom vitenskapen, er sann. Om vi ikke tror det, kan vi heller ikke vite noe sikkert om virkeligheten. Jeg antar at de fleste av oss gjennom egen erfaring har lært at kunnskap er feilbarlig, blant annet fordi vi stadig må korrigere våre oppfatninger i møtet med andre forestillinger og kunnskap. Vitenskapshistorien og -sosiologien (Kuhn 1971) har vist oss at også vitenskapen er feilbarlig, nye sannheter har avløst gamle og striden mellom ulike paradigmer pågår fremdeles (jf. den evidensbaserte vendingen).

Nortvedt og Grimen (2004:141-164) hevder at skillet mellom realisten og konstruktivisten ikke nødvendigvis er så skarpt. Positivismen står for en naturalisme som knytter alle fenomener til en naturlig eller selvstendig virkelighet, og det postuleres at den kan avdekkes gjennom naturvitenskapelige metoder (Fay 1996). Realisten kan (som postpositivist) derimot innta en posisjon som tillater rom for at ikke alle fenomener kan forklares vitenskapelig, og for at de vitenskapelig baserte teoriene vi utvikler om verden kan være feil, selv om de kan aksepteres rasjonelt ut

---

⁴⁶ Noe ideen om den sosiale konstruksjonen av virkeligheten ikke kan (ende i atomisme altså), siden den nettopp forutsetter at virkeligheten produseres og reproduseres i det sosiale og intersubjektive rommet mellom mennesker.

---

fra erfaring (Nortvedt og Grimen 2004:144). Konstruktivisten kan på sin side skille mellom naturlige og sosiale fenomener og innta en posisjon som definerer konstruktivismen smalt eller svakt, slik at den bare gjelder sosiale fenomener. Dette står i motsetning til en vid definisjon, som dekker alle fenomener, også naturlige. Ut fra dette ståstedet gir det neppe mening å skille mellom sosiale og naturlige fenomener, eller å kalle noe *naturlige* fenomener, i og med at alle fenomener er sosialt konstruerte?

Både konstruktivisme og realisme kan ha noe for seg. Fra et konstruktivistisk perspektiv er det mulig å studere sosialt konstruerte fenomener som ifølge dette perspektivet har faktisk, reell eksistens, om enn av en annen karakter enn naturlige fenomener. De er i sin tur de fenomenene man fra et realistisk perspektiv anerkjenner eksistens av og studerer. Grimen og Nortvedt (s 157) gjør et poeng av at sosial konstruksjon er en teori som går ut på at bestemte fenomener, nemlig sosiale konstruksjoner, eksisterer, og at de kan erkjennes og studeres, men at en ikke dermed kan slutte at disse fenomenenes eksistens følger av erkjennelsen av dem. De eksisterer ikke *fordi* noen erkjenner dem; tvert i mot så *forutsetter* erkjennelsen av sosiale konstruksjoner at de eksisterer. Deres eksistens har imidlertid en annen karakter enn "naturlige" fenomener, ved at de ikke eksisterer uavhengig av oss. Siden de nettopp er sosiale, henter de sin eksistens fra oss ved at de både skapes, opprettholdes og justeres/endres, i kommunikasjon mellom mennesker. Om Nortvedt og Grimen mener at det i sin tur forutsetter at denne kommunikasjonen er begrepsfestet, er jeg usikker på. Hvis vi godtar at taus kunnskap finnes ikke bare individuelt, men også i kollektiver, skulle det vel gi mening å snakke om ikke-begrepsfestede sosiale konstruksjoner. Berger og Luckman (1967) skriver om hvordan bestemte, og kanskje først og fremst effektive, måter å gjøre ting på utvikler seg til vaner. Etter hvert vil disse eksternaliseres og få en objektiv status, som i sin tur internaliseres gjennom sosialisering (gjøres til det vi oppfatter som selvsagt, som doxa). Spørsmålet er hvilke former eksternaliseringen tar. Den kan skje i form av begreper og språk eller i arbeidsmetoder, handlemåter og samhandlingsmønstre, samt

de virkelighetsoppfatningene eller måtene å forholde seg til omgivelsene disse er uttrykk for.⁴⁷ Mye av dette har trolig form av taus kunnskap.

Berger og Luckman (op.cit) bruker eksternaliseringsbegrepet på en litt annen og videre måte enn Nonaka (1994), som reserverer det til prosessen med å gjøre taus kunnskap eksplisitt (jf. kapittel 2.3). Samtidig må vel Berger og Luckman kunne leses slik at sosiale fenomener faktisk skapes, altså eksisterer fordi vi erkjenner dem. I alle fall må det være tilfelle i noen sammenhenger; fenomenene ville ellers ikke oppstå. Hvordan ville vi ellers være opptatt av fenomener som for eksempel likestilling, rettferdighet, demokrati, - eller forskning, eller sosialt arbeid som teoretisk fag? Dette er fenomener som ikke kan etableres eller konstrueres før noen erkjenner muligheten av dem.

For et felt som sosialt arbeid med all sin kompleksitet og uforutsigbarhet, samt normative utgangspunkt, kan det være mye å vinne på å anlegge et konstruktivistisk perspektiv. Det kan gi rom for å studere hvordan og under hvilke betingelser bestemte oppfatninger oppstår og opprettholdes, eller konstrueres og rekonstrueres. Innsikt i slike prosesser gir i neste omgang grunnlag for å tenke annerledes, eller for å konstruere andre forståelser. Samtidig er det vanskelig å tenke seg at man kan forholde seg relativistisk og åpen for å likestille alle mulige konstruksjoner av de fenomenene man arbeider med i sosialt arbeid. Til det ligger de for dypt forankret i våre kulturelle verdier. Det gjelder for eksempel hva vi regner som overgrep mot barn og andre som ikke kan forsvare seg, og hva vi regner for verdige liv for mennesker som ikke kan forsørge seg selv. Samtidig er det til tross for tilsynelatende absolutte grenser, for eksempel om vold og overgrep mot barn, likevel ikke alltid lett å bedømme om og hva slags overgrep som er begått, og det er ikke nødvendigvis enighet om hvordan slike saker skal løses.⁴⁸

---

⁴⁷ - og gjenstander og bearbeidelser av våre fysiske omgivelser (størknede sosiale konstruksjoner), men det er ikke så relevant her, *måten* vi forholder oss til det fysiske er derimot relevant

⁴⁸ Jf. Svanhild- og Soylandsaken hvor overgrepet besto i omsorgsvikt, se note 24, kapittel 2.

4.4 Avslutning

Denne avhandlingen bygger på erfaringer og data fra et langt samarbeid med andre forskere og med praksisfeltet i sosialt arbeid, samt på de spørsmålene, refleksjonene og diskusjonene som oppsto og foregikk parallelt med prosessen. Med det siste siktes det blant annet til diskusjonen om evidensbasert praksis, men også om tema som det biologiske prinsippet, prinsippet om "barnets beste" og brukermedvirkningens grenser.

I dette kapitlet er det gjort rede for feltarbeid som metode, samt for personlige intervjuer og spørreskjemaundersøkelser som hver for seg utgjør grunnlag for to av artiklene i avhandlingen. I løpet av feltarbeidet ble det gjennomført gruppeintervjuer, fokusgrupper og ikke minst observasjoner i mange varianter, og det ble samlet data i form av notater, lydopptak, refleksjonsnotater, paper, loggføring og lignende. Dette er betraktet som ingredienser i feltarbeidet, og er dermed ikke diskutert spesifikt. Sentrale vitenskapelige begreper som reliabilitet, validitet og generaliserbarhet, eller som kanskje mer relevant i denne sammenhengen, pålitelighet, troverdighet og overførbarhet, er diskutert under overskriften dataenes kvalitet og funnenes relevans. Kapitlet avsluttes med en gjennomgang av det epistemologiske grunnlaget for avhandlingen.

Litteratur

Albæk, Erik (2001): "Hvorfor nu all denne evaluering?" I Dahler-Larsen, P. og H. Krogstrup (red.): Tendenser i evaluering. Odense: Odense Universitetsforlag.

Andreassen, Tore (2003): Behandling av ungdom i institusjoner. Hva sier forskningen? Oslo: Kommuneforlaget AS.

Angel, Bjørn Øystein (2003): Evidensbaserte programmer – kunnskapsformer og menneskesyn i sosialt arbeid. I Nordisk Sosialt Arbeid, årg. 23 nr. 2, side 66 – 72.

Askeland, Gurid Aga (1996): Studium og klientarbeid. Same prosess? 2. utg. Oslo: Det norske samlaget.

Atkinson, Paul og Martyn Hammersley (1996): Feltmetodikk - grunnlaget for feltarbeid og feltforskning. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Berger, Peter L. og Thomas Luckmann (1967): The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge. New York: Anchor Books.

Bourdieu, Pierre (1983/93): "The Field of Cultural Production, or: The Economic World Reversed" i Randal Johnsen (1993): The Field of Cultural Production. Essays on Art and Literature. UK: Polity Press.

Bourdieu, Pierre (2007): Viten om viten og refleksivitet. Oslo: Pax forlag

Brannen, Julia (2005): "Mixing Methods: The Entry of Qualitative and Quantitative Approaches into the Research Process" i International Journal of Social Research Methodology, vol. 8, nr. 3, side 173-184.

Broadbent, Jane, Michael Dietrich and Jennifer Roberts (ed.) (1997): The End of the Professions? The restructuring of professional work. London: Routledge.

Bryman, Alan (2005): "Integrating quantitative and qualitative research: how is it done?" i Qualitative Research, vol. 6, nr. 1, side 97-113.

Bryman, Alan (2008): "The End of Paradigm Wars?" i Alasuutari, Pertti, Leonard Bickman og Julia Brannen (red.): The Sage Handbook of Social Research Methods. London: Sage.

Christensen, Bernadette og Tori Mauseth (2007): "Multisystemisk terapi: familie- og nærmiljøbasert behandling av ungdom med alvorlige atferdsvansker" Tidsskrift for norsk psykologforening, årg. 44, nr. 9, side 1095-1106 (www.atferdssenteret.no, 21.07.09)

Dahler-Larsen, Peter og Hanne K. Krogstrup (red.) (2001): Tendenser i evaluering. Odense: Odense universitetsforlag

Ekeland, Tor-Johan (1999): "Evidensbasert behandling: kvalitetssikring eller instrumentalistisk mistak". Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 36: 1036-1047.

Ekeland, Tor-Johan (2001): "Den biomedisinske arkitekturen som maktdiskurs" Fokus, vol. 29, side 308-323.

Eriksen, Erik Oddvar (2001): Demokratiets sorte hull - om spenningen mellom fag og politikk i velferdsstaten. Oslo: Abstrakt forlag.

Fay, Brian (1996): Contemporary Philosophy of Social Science. USA: Blackwell Publishing.

Fook, Jan (2001): "Linking Theory, Practice and Research." Critical Social Work, årg. 2, nr. 1, elektronisk utgave, sidetall ikke oppgitt.

Fossestøl, Knut og Olav Eikeland (red.) (2005): Nytt arbeidsliv - nye former for kunnskapsproduksjon. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttets skriftserie nr. 12.

Fossestøl, Bjørg (2002): "Hva er det du kan da, sånn egentlig? Et vitenskapelig essay om kunnskapsregimer i sosialt arbeid" i Lundstøl, John (red.): I dannelsens tegn: profesjonell selvforståelse i arbeid med mennesker. Oslo: Gyldendal akademiske

Gjedrem, Jorunn (2006): "Sosialt arbeid og evaluering", kapittel 6 i Gjedrem, Jorunn og Anne Halvorsen: Bedre praksis i sosialt arbeid - evaluering og fagutvikling. Oslo: Universitetsforlaget

Glaser, Barney G. and Anselm L. Strauss (1967): The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research. Chicago, IL: Aldine.

Guba, Egon G. og Yvonna S. Lincoln (1989): Fourth Generation Evaluation. Newbury Park, California: Sage Publications.

Halvorsen, Anne og Jorunn Gjedrem (2006): Bedre praksis i sosialt arbeid - evaluering og fagutvikling. Oslo: Universitetsforlaget

-
- Halvorsen, Anne (2005): "Mot en bredere forståelse av resultater og evidens i barnevernet?" i Tidsskrift for velferdsforskning, årg. 8, nr. 1, 2005, s. 47-57.
- Halvorsen, Knut (2002): Sosiale problemer. En sosiologisk innføring. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hammer, Svein (2004): "Hvordan kan vi måle dette? Et essay om tidsriktige evalueringspraksiser" Sosiologi i dag, årg. 34, nr. 4, side 9-26.
- Henggeler, Scott W. (1996): "Treatment of Violent Juvenile Offenders - We have the Knowledge. Comment on Gorman-Smith et al. (1996)". Journal of Family Psychology, vol. 10, nr. 2, s. 137-141.
- Hollis, Martin (1994): The Philosophy of Social Science, an Introduction. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hutchinson, Gunn Strand og Siv Oltedal (2003): Modeller i sosialt arbeid. Oslo: Universitetsforlaget.
- Humphries, Beth (2003): "What else counts as evidence in evidence-based social work?" Social Work Education, årg. 22, nr. 1, s. 81-91.
- Jarvis, Peter (1999/2002): Praktikerforskeren - utvikling av teori fra praksis. København: Alinea AS
- Krogstrup, Hanne K. (2002): "Når sosialt arbeid blir 'standardvare'" Nordisk sosialt arbeid, årg. 22, nr. 3, side 122-130.
- Krogstrup, Hanne K. (2004). Evalueringsmodeller. Evaluerings på det sociale område. Danmark: Systime (2006): Evalueringsmodeller (Evaluation Models). Academica, 2nd edition.
- Kuhn, T.S. (1971): The structure of scientific revolutions. Chicago: The university of Chicago press.
- Kvale, Steinar (1997): Det kvalitative forskningsintervju. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Levin, Irene (2004): Hva er sosialt arbeid? Oslo: Universitetsforlaget.
- Levin, Irene (2000): "Forholdet mellom sosiologi og sosialt arbeid" i Sosiologisk tidsskrift, årg. 8, nr. 1, side 61-71
- Lincoln, Yvonna S. og Egon G. Guba (1985): Naturalistic Inquiry. Beverly Hills, California: Sage Publications.
- Lipsky, Michael (1980): Street-level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services. New York: Russell Sage Foundation.

Littell, Julia, Melania Popa and Burnee Forsythe: "Multisystemic Therapy for Social, Emotional and Behavioral Problems in Youth Aged 10-17. i The Cochrane Database of Systematic Reviews 2005, Issue 3.

Miles, Matthew B. and Michael A. Huberman (1984): *Qualitative Data Analysis: A Source-book of New Methods*. Beverly Hills, CA: Sage.

Molander, Bengt (1993): *Kunnskap i handling*. Göteborg: Daidalos forlag.

Moran-Ellis, Jo, Victoria D. Alexander, Ann Cronin, Mary Dickinson, Jane Fielding, Judith Sloney and Hilary Thomas (2006): "Triangulation and integration: processes, claims and implications" *Qualitative Research*, vol. 6, nr. 1, side 45-59.

Mullen, Edward J., Jennifer L. Bellamy og Sarah E. Bledsoe (2008): "Limits of Evidence in Evidence-Based Policy and Practice" i Bryderup, Inge M. (ed.): *Evidence Based and Knowledge Based Social Work. Research Methods and Approaches in Social Work Research*. Aarhus: Aarhus University Press.

Nilsen, Ann (2008): "From Questions of Methods to Epistemological Issues: The Case of Biographical Research" i Alasuurtari, Pertti, Leonard Bickman and Julia Brannen (eds.): *The Sage Handbook of Social Research Methods*. UK: Sage.

Nonaka, Ikujiro (1994): "A Dynamic Theory of Organizational Knowledge Creation" *Organization Science*, vol. 5, nr. 1, side 14 - 37.

Nordstoga, Sigrid (2004): "Barnevernarbeiderens makt" i Havik, Toril, Mette Y. Larsen, Sigrid Nordstoga og Jarmund Veland (red.): *Barnevernet - forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Nordstoga, Sigrid og Anne Marie Støkken (2009): *Barnevernsinstitusjoner og markedsbyråkrati*. Oslo: Universitetsforlaget - under utgivelse.

Nortvedt, Per og Harald Grimen (2004): *Sensibilitet og refleksjon. Filosofi og vitenskap for helsefag*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Barne- og familiedepartementet.

NOU 2009:08 *Kompetanseutvikling i barnevernet*. Barne- og likestillingsdepartementet.

Nowotny, Helga, Peter Scott and Michael Gibbons (2003): "Mode 2 Revisited: The New Production of Knowledge", *Minerva*, vol. 41, nr.3, side 179-194.

Nyhus, Anne (2002): "Å lære i dialogisk praksis" i Lundstøl, John (red.): *I dannelsens tegn: profesjonell selvforståelse i arbeid med mennesker*. Oslo: Gyldendal akademiske

Nylehn, Børre (1997): *Organisasjonsteori: kritiske analyser og refleksjoner*. Oslo: Kolle forlag.

Ogden, Terje og Kristine A. Hagen (2006): "Virker MST? Kommentarer til en systematisk forskningsoversikt og meta-analyse av MST" i *Nordisk sosialt arbeid*, årg. 26, nr. 3, side 222-233.

Patton, Michael Q. (2002): *Qualitative Research and Evaluation Methods*. 3. utg. California: Sage

Payne, Malcome (1991): *Modern Social Work Theory, a Critical Introduction*. Houndmills, UK: Macmillian Press.

Polanyi, Michael (1966/2000): *Den tause dimensjonen. En introduksjon til taus kunnskap*. Oslo: Spartacus forlag, norsk utgave 2000.

Pollitt, Christopher (1993): *Managerialism and the Public Services. Cuts or Cultural Change in the 1990s?* 2. utg. Oxford: Blackwell Publishing.

Ramian, K., & Ahlgreen, B. (1999). *Vidensskabende Netværk: Hvordan laver man praksisforskning i socialt arbejde med sindslidende*. Århus: Videnscenter for Socialpsykiatri.

Reid, William (1994): "The empirical practice movement" *Social Service Review*, side 165-184.

Repstad, Pål (2007): *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. 4. utg., Oslo: Universitetsforlaget.

Ryen, Anne (2002): *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Rønning, Rolf (2004): *Omsorg som vare? Kampen om omsorgens sjel i norske kommuner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Sackett David L., William M C Rosenberg, J A Muir Gray, R Brian Haynes and W Scott Richardson (1996): "Evidence-based medicine: what it is and what it isn't" *British Journal of Medicine*, vol. 312, nr. 7023, side 71-72.

Sagatun, Solveig (2005): *Vanlig og uvanlig. Miljøarbeid hjemme med 14-18 åringer*. Trondheim: Dr.avhandling, NTNU.

Schwandt, Thomas A. (1995): "Evaluation as Practical Hermeneutics" *Evaluation*, vol. 3, nr. 1, side 69-83.

Schwandt, Thomas A. (2004): *Evaluating Holistic Rehabilitation Practice*. Oslo: Kommuneforlaget.

Schwandt, Thomas A. (2005): "The Centrality of Practice to Evaluation" *American Journal of Evaluation*, vol. 26, nr. 1, s. 95-105.

Schön, Donald (1983): *The Reflective Practitioner. How Professionals Think in Action*. USA: Basic Books.

Shaw, Ian (1999): "Evidence for practice" In Shaw, Ian and Joyce Lishman (ed.): *Evaluation and Social Work Practice*. London: Sage

Shaw, Ian (2003): "Qualitative research and outcomes in health, social work and education" *Qualitative Research*, årg. 3, nr. 1, side 57-77.

Shaw, Ian (2005): "Practitioner Research: Evidence or Critique?" *British Journal of Social Work*, vol. 35, nr. 8, side 1231-1248.

Shaw, Ian and Inge M. Bryderup (2008): "Visions for Social Work Research" " i Bryderup, Inge M. (ed.): *Evidence Based and Knowledge Based Social Work. Research Methods and Approaches in Social Work Research*. Aarhus: Aarhus University Press

Shaw, Ian and Nick Gould (2001): *Qualitative Research in Social Work*. London: Sage.

Shaw, Ian og Alison Shaw (1997): "Keeping social work honest: Evaluating as profession and practice". *British Journal of Social Work*, vol. 27, nr. 6, side 847-869.

Skjervheim, Hans (1972/2002): "Det instrumentalistiske mistaket" i *Mennesket*, Oslo: Universitetsforlaget (redigert av Jon Hellesnes og Gunnar Skirbekk)

Thagaard, Tove (1998): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thyer, Robert (1989): "First Principles of Practice Research". *British Journal of Social Work*, vol. 19, nr. 4, side 309-323

Tsoukas, Haridimos (2004): *Complex Knowledge. Studies in Organizational Epistemology*. Oxford: Oxford University Press

---

Witkin, Stanley L. (1996): "If Empirical Practice is the Answer, Then What is the Question?". *Social Work Research*, vol. 20, nr. 2, s. 69-75.

Yanchar, Stephen C. og David D. Williams (2006): "Reconsidering the Compatability Thesis and Eclecticism: Five Proposed Guidelines for Method Use". *Educational Researcher*, årg. 35, nr. 9, s. 3-12.

Øgård, Morten (2000): "New Public Management - markedet som redningsplanke?" i *Det kommunale laboratorium. Teoretiske perspektiver på lokal politikk og organisering*. Bergen: Fagbokforlaget

